

El gust per la lectura

Bandolerisme i literatura

*(Bernat i els bandolers de Josep Vallverdú i
Galceran, l'heroi de la guerra negra de Jaume Cabré)*

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

SEMINARI
“*El gust per la lectura*”
2001-2002

Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa
Servei d'Ensenyament del Català

Bandolerisme i literatura
(*Bernat i els bandolers* de Josep Vallverdú i
***Galceran, l'heroi de la guerra negra* de Jaume Cabré)**

M. ÀNGELS CLARAMUNT ARMENGAU
CARLES VEGA CASTELLVÍ

ÍNDEX

<u>Introducció</u>	5
<u>Orientacions per al professorat</u>	7
1. Objectius	7
2. Continguts	7
3. Orientacions didàctiques	8
<u>I. Bandolerisme i bandolers</u>	11
1. El bandolerisme	13
2. Els bandolers	15
<u>II. Dos llibres, dues històries</u>	23
1. <i>Bernat i els bandolers</i>	25
1.1. La Història dins la història	25
1.2. Realitat i ficció	30
1.2.1. La història	30
1.2.2. Els llocs	33
1.2.3. Els personatges	34
1.3. El punt de vista narratiu	38
1.4. La llengua i l'expressió literària	40
1.5. L'autor: Josep Vallverdú	44
2. <i>Galceran, l'heroi de la guerra negra</i>	47
2.1. La Història dins la història	47
2.2. Realitat i ficció	51
2.2.1. La història	51
2.2.2. Els llocs	56
2.2.3. Els personatges	56
2.3. El punt de vista narratiu	62
2.4. La llengua i l'expressió literària	66
2.5. L'autor: Jaume Cabré	70
<u>III. Altres protagonistes, altres històries</u>	73
1. Perot Rocaguinarda vist pel Rector de Vallfogona	75
2. Panxampla, bandoler de l'Ebre	76
3. Anjub: la sang fa sang	78
4. Activitat de síntesi	81
<u>Bibliografia</u>	83
<u>Annexos</u>	87
1. Entrevista amb Jaume Cabré (per C. Forcadell i X. Vernetta)	89
2. «De la literatura a la història, i a l'inrevés» (A. Alcoberro)	93
3. «Las mujeres y el bandolerismo» (E. Hobsbawm)	95
4. «Nyerros i cadells» (J. Amades)	97
5. Fragment d' <i>Anjub. Confessions d'un bandoler</i> d'Andreu Carranza	98
6. Solucionari	101

INTRODUCCIÓ

El bandolerisme a la literatura és un tema prou engrescador per consolidar el gust per la lectura de molts dels nostres estudiants. El clima d'aventura, el viatge iniciàtic i l'actuació en colla, entre altres aspectes, fan dels llibres de bandolers una trama ideal per interessar molts adolescents. I si, a més, comptem amb dos autors de prestigi reconegut als quals ha motivat aquesta temàtica, el gaudi és doble.

Comptem, també, amb una motivació prèvia: que l'alumnat, tot i no conèixer el tema de forma gaire aprofundida, parteix d'uns referents i d'un imaginari comú que no li ve de nou. La paraula *bandoler* ens remet, sense proposar-nos-ho, a un món que de manera més o menys inconscient tots identifiquem. Pel·lícules, cançons, gravats i relats han contribuït a fer del bandolerisme un referent atemporal i literari que sobreviu a modes i, fins i tot, a estereotips.

Fem referència al lligam entre el bandolerisme literari i la història del bandolerisme real, especialment a Catalunya, però sense la pretensió d'aconseguir cap estudi exhaustiu. Pensem que proposar exercicis per a una aproximació històrica és interessant per emmarcar el context i els referents novel·lístics més destacats, però creiem que escapa de la intenció del dossier entrar en l'estudi d'aquesta part de la Història. Des de Joan Reglà fins a Núria Sales, els historiadors s'han replantejat i posat en qüestió molts arguments i les conclusions no són unànimes. És el cas, per exemple, de l'especificitat del bandolerisme català, si fou social o més aviat polític; o bé de la complexa identificació i caracterització de nyerros i cadells.

Hem volgut presentar per separat el treball dels dos llibres proposats per facilitar que es pugui fer solament una de les lectures. És per aquest motiu que alguns exercicis són plantejats de manera semblant en cada novel·la. Aquest enfocament ens ha permès, també, centrar-nos en les especificitats de cadascuna, que en tenen i força, tant pel que fa al propi autor i el tractament literari que hi aplica cadascun, com pel que fa al públic inicialment destinatari (i diem inicialment perquè l'obra de Cabré havia estat primerament pensada per a un públic un xic més madur que l'obra de Vallverdú).

Amb aquests criteris hem elaborat aquest dossier didàctic, tot esperant que sigui un ajut per al professorat que trobi interessant treballar a l'aula una de les dues lectures proposades — o totes dues. L'hem estructurat en tres apartats:

- El primer apartat, **Bandolerisme i bandolers**, proposa de fer un acostament històric, social i antropològic al bandolerisme com a fenomen i als bandolers com a actants d'aquest fenomen.
- El segon apartat, **Dos llibres, dues històries**, que constitueix el gruix del dossier, queda distribuït en dos blocs cadascun dels quals, amb una estructura paral·lela a l'altra (que no repetitiva), intenta acostar les dues lectures referencials a l'alumnat de segon cycle de secundària perquè són lectors en procés de maduració i, per tant, lectors necessitats d'unes determinades orientacions en la lectura com a plaer i com a font de coneixement.

- El tercer apartat, **Altres protagonistes, altres històries**, complementa la visió del bandolerisme amb l'estudi d'un text poètic, una cançó d'arrel popular i un text narratiu referits a bandolers catalans, i acaba amb una activitat d'autoavaluació de síntesi.

Completen el dossier la bibliografia i uns annexos compostos per textos que poden servir de suport teòric per a un millor coneixement del tema i, en algun cas, de text referencial per fer algun exercici dels proposats al dossier. A l'últim annex hi ha un solucionari de les activitats de resposta tancada. Hem procurat que la bibliografia proposada fos —sense voluntat de ser exhaustiva ni possibilitat de ser-ho— tan extensa com fos possible perquè qui vulgui ampliar l'estudi dels referents històrics n'hi trobi algun d'interessant. També per recollir tot un seguit de material, a vegades difícil de trobar, que abraça des de propostes didàctiques sobre el tema del bandolerisme fins a pel·lícules.

Les edicions sobre les quals ens hem basat a l'hora de confegir el dossier són les següents: per a *Bernat i els bandolers* de Josep Vallverdú, la quinzena feta per La Galera a la col·lecció Grumets, i per a *Galceran, l'heroi de la guerra negra* de Jaume Cabré, la primera d'Enciclopèdia Catalana a la col·lecció Columna Proa Jove. D'aquesta última novel·la n'apareixerà aviat una altra edició de la mateixa editorial, a la col·lecció Proa Butxaca; per tant, cal tenir en compte que les referències a les pàgines de la novel·la poden variar si es treballa el dossier emprant aquesta nova edició que actualment encara no és a les llibreries.

ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT

El dossier s'adreça a l'alumnat de l'Ensenyament Secundari Obligatori, especialment al segon cicle de l'ESO.

El material s'inicia amb una aproximació al bandolerisme com a fenomen històric i universal i a l'especificitat del bandolerisme català per situar el context de les dues novel·les treballades.

Bernat i els bandolers i *Galceran, l'heroi de la guerra negra* són dues novel·les que, tot i girar entorn del món dels bandolers, són molt distintes i presenten per al lector dificultats diferents. És per aquest motiu que suggerim, a banda de poder fer ambdues obres, la possibilitat de treballar el bandolerisme i la literatura a partir d'una o altra novel·la simultàniament dependent de les característiques de l'alumnat.

1. Objectius

1. Adquirir l'hàbit de lectura en les seves funcions utilitàries i de lleure.
2. Conèixer els aspectes principals del bandolerisme als Països Catalans que ajudin a entendre les obres.
3. Sintetitzar la informació continguda en una narració.
4. Identificar els elements d'un text narratiu: personatges, argument, espai, temps...
5. Reconèixer en un text literari narratiu els principals recursos expressius i la tècnica narrativa usada.
6. Produir exposicions orals amb preparació prèvia, amb ordre, coherència i claredat.
7. Relacionar allò que es llegeix amb el context narratiu i els coneixements previs.
8. Reconèixer el funcionament diferent del lèxic segons el nivell d'ús de la llengua.
9. Relacionar mots i expressions amb el seu significat.
10. Produir textos de diferents tipologies a partir de models temàtics i formals dels llibres llegits.
11. Reconèixer l'estil dels autors per poder reescriure i produir textos narratius.
12. Valorar, d'acord amb la sensibilitat pròpia, les aportacions de la lectura literària.
13. Conèixer els aspectes més rellevants de la vida i l'obra dels dos autors treballats.

2. Continguts

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. El concepte de bandolerisme.
2. Els bandolers, mite i realitat.
3. Les obres: construcció (estructura, temps, tècnica narrativa)
    espai
    personatges
    punt de vista narratiu
    llenguatge (lèxic i recursos estilístics).
4. Els autors.
5. Altres històries de bandolers.

Procediments

1. Lectura comprensiva de fragments literaris.
2. Identificació de les idees bàsiques d'un text.
3. Reconeixement de l'estructura d'una obra narrativa.
4. Identificació de referents temporals i espacials de l'obra.
5. Anàlisi dels recursos literaris emprats en ambdues novel·les.
6. Creació de textos literaris seguint el model proposat.
7. Comparació de textos, tot analitzant-ne les coincidències i les divergències.
8. Recerca d'informació en fonts bibliogràfiques.
9. Detecció d'elements lèxics i sintàctics significatius.
10. Situació dels textos llegits en el seu context històric.

Valors, normes i actituds

1. Adquisició de l'hàbit de llegir.
2. Actitud positiva envers la literatura com a mitjà d'enriquiment personal.
3. Participació en les activitats de classe i realització acurada de les activitats proposades.
4. Interès per ampliar coneixements a través de la consulta bibliogràfica.
5. Formació de criteris personals sobre aspectes literaris.
6. Interès per les manifestacions literàries de caràcter narratiu.

3. Orientacions didàctiques

Per a l'ensenyament/aprenentatge

Dins de cadascun dels apartats hi ha propostes de dificultat i finalitat diverses. El professorat ha de plantejar-se la gradació adient per al seu alumnat i ha de fer una selecció dels aspectes que desvetllin més el seu interès.

Les lectures presenten en elles mateixes un grau de dificultat diferent. *Galceran, l'heroi de la guerra negra* és un obra que presenta un grau de complexitat superior a *Bernat i els bandolers*, que segueix una estructura lineal. Per tant, cal tenir-ho en compte en el moment de recomanar les lectures.

A l'hora de plantejar les activitats s'ha buscat la varietat i la interacció entre lectura i escriptura sense deixar de banda el plantejament d'algunes propostes que inclouen el treball oral.

Hem cregut interessant treballar la relectura de fragments de les obres per anar descobrint nous aspectes que podien passar per alt en una primera llegida. Molts exercicis inclouen fragments concrets o remetent a pàgines del llibre que s'hauran de comentar.

Proposem que el professorat potenciï les activitats de treball cooperatiu i ofereixi models diversos que ajudin a pautar els exercicis de creació que permetin a l'alumnat enriquir les seves pròpies habilitats per a la producció de textos.

Per a l'avaluació

En el moment d'establir criteris per a l'avaluació, hem de tenir presents els objectius que l'alumnat haurà d'haver assolit en acabar l'etapa de l'educació secundària obligatòria; per tant, s'haurà de diagnosticar prèviament el seu aprenentatge a l'inici del curs respecte de la interpretació i producció de missatges en llengua catalana, tant orals com escrits, amb propietat, autonomia i creativitat, així com el reconeixement dels principals períodes de la literatura catalana atenent a la relació amb el context historicosocial, dels gèneres literaris i d'alguns autors significatius.

L'avaluació inicial ha de permetre al professorat formar-se una idea aproximada del grau de comprensió lectora, de competència literària i de maduresa inicials dels alumnes per poder orientar-los cap a una o altra lectura.

L'avaluació formativa i el seguiment de l'alumnat es pot dur a terme mitjançant la realització de les activitats proposades al dossier.

Els tres grans objectius que es poden proposar sobre qualsevol obra literària (la comprensió del text i el context, el desvetllament del gust per la lectura i la millora de les pròpies produccions escrites) han de ser presents a l'avaluació sumativa que es faci al final del treball sobre les novel·les proposades.

En definitiva, amb aquestes lectures i les propostes didàctiques suggerides al dossier ens proposem formar lectors que gaudeixen de les narracions i que, alhora, es vagin enriquint amb eines que els ajudaran a saber distingir els trets d'una escriptura de qualitat.

I. BANDOLERISME I BANDOLERS

1. EL BANDOLERISME

1. Començareu l'estudi del fenomen del bandolerisme tot fixant-vos en la paraula mateixa, a partir de la qual extraureu la màxima informació per introduir-vos en el tema:

- a) Intenteu definir, per parelles, què és el bandolerisme (com es faria en un diccionari).
- b) Busqueu la definició de *bandolerisme* en el *Diccionari general de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans i compareu-la amb la que heu fet vosaltres.

2. Ara investigareu quin és l'origen de la paraula *bandoler*:

- a) Busqueu l'entrada *ban* en el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines i llegiu-ne atentament des de *La forma bando, amb -o final, segueix essent usual* (cap a la meitat del text) fins a *dona de males companyies*.
- b) D'on prové la paraula *bandoler*? Quin és el seu ètim? Quan neix? A quines llengües passa i en quines formes?

3. En grup, responeu les preguntes que plantegem a continuació sobre el tema del bandolerisme. Cal que consulteu la *Gran Enciclopèdia Catalana*, si més no per verificar les vostres respostes:

- a) Quan s'inicia el fenomen del bandolerisme? A què és degut?
- b) En quines èpoques i on s'ha manifestat més fortament? Quan té més importància als Països Catalans?
- c) Quins tipus de bandolerisme existien als Països Catalans? Quines característiques té el bandolerisme català?
- d) Busqueu informació sobre els nyerros i sobre els cadells, i expliqueu les diferències entre un bàndol i l'altre. Llegiu després, a l'annex 4, la versió que en fa Joan Amades, i compareu la versió històrica amb la popular.
- e) Quins bandolers catalans han esdevingut famosos? Quins són els fets més significatius del bandolerisme català els segles XVI i XVII? A què es deu la fi del bandolerisme català?

4. La història del Toca-son és una bona mostra de la relació entre realitat i ficció, entre història i literatura, de com una fi tan poc «lluïda» per a un bandoler és cantada per la veu popular. Llegiu les dues versions del mateix esdeveniment; una, d'un llibre d'història, i l'altra, en forma de romanç:

Text 1

Jaume Masferrer, àlies Toca-son, qui tenia una fi més aviat deplorable: en intentar atracar un jovenet de Taradell, la presumpta víctima li «encaixà» cinc «pilotes» o bales i envià el lladre a l'altre món.

J. Reglà i J. Fuster, *Joan Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler* (p. 180)

Text 2

El Toca-son

*Quan jo n'era petitet si dormia no plorava,
i ara que ja en só grandet m'he dat a la vida mala,
me n'aní pels camís rals a robar la gent que passa.
Va passar un pastoret que al coll porta la samarra:
«Fes-te ençà, tu pastoret, que te'n vull pendre la capa.»
«No ho faràs, tu Toca-son, enc que fossis tu i un altre.»
Amb una puntada de peu l'en traboca a l'altra banda;
Cinc bales que el pastor té al front les hi ha plantades.
«A mi no em reca el morir, ni l'haver de morir ara,
sinó que em mati un vailet que no té cap fil de barba.»
Lo pastoret és discret, ja li'n mira la butxaca,
ja li pren un rossinyol que a la butxaca portava.
Ja n'hi pren un anell d'or que an el dit xic lo portava.
Lo pastoret és discret se'n va a dir-ho al senyor batlle;
senyor batlle, si no ho creu, aquí té les seves armes,
aquí té un rossinyol que portava a la butxaca.
Aquí té un anell d'or que an el dit xic lo portava.»
Els cabells del Toca-son les dames els demanaven;
no els hauran les dames, no, ni els hereus de bones cases,
sinó la filla del rei que és la princesa d'Espanya.*

M. Milà i Fontanals [ed.], *Romancer català* (p. 48)

GLOSSARI

Só: Sóc.

Me n'aní: Me'n vaig anar.

Camís rals: Camins públics importants.

Samarra: Jaqueta de pell d'ovella.

Traboca: Fa caure.

Reca: Sap greu.

Rossinyol: Eina de ferro per obrir portes sense clau.

Hauran: Tindran.

- a) Digueu les diferències de to i de tractament dels fets que observeu en cadascun dels textos.
- b) El romanç feia el paper de transmissió d'informació que fan ara els mitjans de comunicació. Actualitzant el tractament dels fets, reelaboreu aquesta informació en format de notícia per a premsa escrita.

5. Si algun bandoler hagués pogut resseguir el relat de les seves gestes, segurament no s'hi reconeixeria. Els bandolers s'han convertit gràcies a la veu popular, a la literatura, en herois, en mites. Llegiu el text següent (basat un fragment de *Bandidos*, d'Eric Hobsbawm) i responeu la pregunta que us farem:

La majoria de bandolers que han arribat a ser figures autènticament famoses en cançons i relats són persones d'àmbit purament local. Els seus noms i els detalls de les seves gestes gairebé no tenen importància. De fet, per al mite del bandoler, la realitat de la seva existència pot ser secundària.

- Per què creieu que el bandolerisme és un tema interessant per a la literatura? (Us recomanem la lectura de l'article «De la literatura a la història, i a l'inrevés» d'Agustí Alcoberro, que trobareu a l'annex 2 d'aquest dossier.)

2. ELS BANDOLERS

1. Feu una llista de la màxima quantitat possible de sinònims que pugueu trobar de *bandoler*.

2. Els sinònims de *bandoler* ens poden fer pensar en un lladre, però si heu estat al cas en la recerca d'informació anterior segur que sabreu diferenciar un lladre d'un bandoler. Col·loqueu en cada buit reservat al títol del quadre següent la paraula *bandoler* o la paraula *lladre*, segons les característiques que us oferim:

.....	.....
Ataquen per tot arreu.	Actuen només a les zones que coneixen.
Tenen un argot determinat.	Parlen igual que els pagesos.
Pacten amb el diable.	Normalment tenen creences religioses.
No tenen arrels locals.	Tenen arrels rurals.
Moltes vegades els ve d'herència.	No en tenen antecedents familiars.
Actuen en bandes poc nombroses o sols.	Actuen en grups força nombrosos.
Actuen per sobreviure o enriquir-se.	Actuen per venjar-se d'injustícies o protegir pobres.

3. Com que a l'exercici anterior no us deu haver costat trobar quina part correspon a cadascú, feu un escrit definint el perfil dels bandolers i, si podeu, afegint-hi exemples extrets de pel·lícules o novel·les sobre aquesta temàtica.

4. Repartiu-vos en grups de sis i escriviu en paperets el nom dels bandolers d'anomenada universal que us oferim tot seguit. A sorts, feu que us en toqui un a cadascú. Investigueu a fons el «vostre» personatge fins que hàgiu omplert les caselles corresponents del quadre. Després, poseu-vos en contacte amb les persones dels altres grups a qui hagi tocat el mateix personatge cèlebre que a vosaltres, contrasteu informació i prepareu una exposició oral per a la resta de la classe. Al final tindreu informació de tots els bandolers d'anomenada:

<i>Personatges</i>	<i>Aspectes a tenir en compte</i>
A. Robin Hood	1. Procedència
B. Pancho Villa	2. Motiu que el porta a fer-se bandoler
C. Dick Turpin	3. Qui és l'enemic, contra qui o contra què lluita
D. Billy el Nen	4. Peculiaritats físiques
E. Perot Rocaguinarda	5. Gestes remarcables
F. Joan Serrallonga	6. El final del bandoler

	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>D</i>	<i>E</i>	<i>F</i>
<i>1</i>						
<i>2</i>						
<i>3</i>						
<i>4</i>						
<i>5</i>						
<i>6</i>						

5. Feu un recull de gravats, dibuixos, fotografies, pintures de bandolers, etc., indiqueu de quina època són i d'on procedeixen, i descriuiu les característiques comunes de tots ells. Us suggerim que amb tot el material trobat feu una exposició al vostre centre. Heu de procurar que aquesta exposició sigui interessant i motivadora, emprant recursos del llenguatge poètic o del món de la publicitat perquè atragui l'atenció dels companys i companyes que no treballen aquest tema.

6. Busqueu causes socials i històriques que expliquin per què els bandolers, en general, eren joves, ben plantats, rebels, solters i desvagats. Podeu trobar pistes per a la resposta en el text següent (basat en *Bandidos*, d'Eric Hobsbawn):

L'agrupació de bandolers característica de les muntanyes està integrada per homes joves, vaquers, exsoldats i pagesos sense terra; i és difícil que inclogui homes casats i amb fills o artesans.

El gruix més important de bandolers surt del grup d'edat de joves entre la pubertat i el matrimoni, abans que el pes de les responsabilitats familiars hagi començat a impedir la llibertat de moviments.

El pagès és geperut, té l'esquena corba socialment perquè és víctima de l'autoritat i la coacció i perquè aquesta és la posició en què treballa al camp.

Una font de bandolers són les zones rurals massa pobres per donar feina a tots els seus homes capaços.

L'equip de «vaquer» dels ramaders mexicans que s'ha convertit en el vestit clàssic dels «cowboys» de l'oest és un exemple d'insubmissió. Aquest simbolisme arriba al seu punt més elaborat amb el vestit d'or i acer del «haiduk». El vestuari és un codi que proclama: «aquest home és indomable».

7. Tenir un cens de bandolers és molt difícil, entre altres causes perquè a l'època en què van existir no hi havia documents d'identitat personal. Les autoritats tampoc no tenien una relació de noms de totes les persones que vivien en un territori. Amb tot, tenim informació de la quantitat de «delinqüents» que hi havia en una època determinada i on desenvolupaven les seves activitats. Vegeu, si no, les dades següents¹ datades a mitjan segle XVII:

<i>Geografia dels delinqüents</i>			
Conca de Barberà	16 (8,7%)	Baix Llobregat	3 (1,6%)
Barcelonès	10 (5,5%)	Ripollès	3 (1,6%)
Anoia	8 (4,3%)	Segrià	3 (1,6%)
Cerdanya	8 (4,3%)	Baix Empordà	2 (1,1%)
Vallès Oriental	8 (4,3%)	Baix Penedès	2 (1,1%)
Berguedà	6 (3,2%)	Montsià	2 (1,1%)
Bages	5 (2,7%)	Alt Camp	1 (0,5%)
Noguera	5 (2,7%)	Alt Penedès	1 (0,5%)
Osona	5 (2,7%)	Baix Ebre	1 (0,5%)
Ribera d'Ebre	5 (2,7%)	Camp de Tarragona	1 (0,5%)
Pallars Sobirà	4 (2,1%)	Garrotxa	1 (0,5%)
Segarra	4 (2,1%)	Gironès	1 (0,5%)
Urgell	4 (2,1%)	Ribagorça	1 (0,5%)
Alt Empordà	3 (1,6%)	Solsonès	1 (0,5%)
Alt Urgell	3 (1,6%)	Vallès Occidental	1 (0,5%)

¹ Dades extretes de l'article d'A. Simon dins GARCIA CÀRCEL, R. *et al.*, «Dossier: el bandolerisme». *L'Avenç*, núm. 82, p. 56-58.

- a) Situeu, a la comarca corresponent del següent mapa comarcal del Principat de Catalunya, el nombre de delinqüents comptabilitzats en el quadre anterior (entre els quals molts devien ser bandolers) representat a través d'un símbol diferent en funció de la quantitat:

- 1 delinqüent (símbol: _____)
De 2 a 4 delinqüents (símbol: _____)
De 5 a 9 delinqüents (símbol: _____)
De 10 a 19 delinqüents (símbol: _____)
Més de 20 delinqüents (símbol: _____)

- b) Feu una llista de les comarques que no surten al quadre de l'exercici anterior i mireu d'explicar-ne el motiu, que no té per què ser sempre el mateix.

8. Observeu la taula següent,² corresponent a la distribució sociològica de capitostos i seguidors dels diversos grups de bandolers a la ruralia vigatana entre 1597 i 1616:

<i>Condició social</i>	<i>Nyerros</i>	<i>Cadells</i>
Eclesiàstics	2	1
Donzells i cavallers	1	2
Pagesos	22	21
Bracers	-	1
Moliners	-	1
Paraires	1	1
Teixidors	4	1
Sastres	2	-
Ferrers	-	1
Fusters	1	-
Hostalers	-	1
Desconeguda	11	7
TOTAL	44	37

a) Indiqueu en què consisteixen els oficis anteriors (si cal, utilitzeu el diccionari).

b) Busqueu causes que expliquin que el gran gruix de capitostos i seguidors fossin pagesos.

9. Agustí Alcoberro, en el seu llibre *Pirates i bandolers*, comenta que Catalunya era, al segle XVII, un país armat. Ben documentat, ens dóna les següents dades de Catalunya i d'una de les seves viles (compareu el nombre d'armes amb el nombre de cases):

Catalunya (finals s. XVII)	Nombre de: - cases	100.000 (aproximadament)
	- pedrenyals:	70.000 (aproximadament)
St. Feliu de Guíxols (any 1639)	Nombre de: - cases:	330
	- arcabussos:	225
	- escopetes llargues:	32
	- escopetes:	7
	- mosquets:	16
	- espases:	179
	(no s'hi inclouen els pedrenyals, considerats armes privades, no de guerra)	

² Les dades han estat extretes de TORRES, X. *Nyerros i cadells: Bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, p. 267.

- Copieu d'un diccionari la definició de les armes del quadre anterior (*arcabús, escopeta, espasa, mosquet i pedrenyal*) i busqueu una fotografia o dibuix de cadascuna. També podeu dibuixar l'arma vosaltres a partir de la definició. Si us heu animat a fer l'exposició proposada a l'exercici 5 d'aquest mateix apartat, podeu incloure-hi totes les armes.

10. Ara veureu quina era la fi dels bandolers. Un cop posats en el món dels proscrits, quines sortides tenien, com acabaven. De l'estudi d'Eric Hobsbawm ja esmentat, n'hem extret la informació següent:

Atrapar un bandoler és relativament fàcil a l'època. Si les autoritats els destinen un nombre realment suficient de perseguïdors (no tant per espantar els bandolers com per fer la vida impossible als pagesos que els donen suport) i ofereixen una recompensa prou important, tenen els dies comptats. Un cop atrapats, els finals poden ser dos: la forca o el perdó.

La forca

La manera d'ajusticiar els condemnats a la forca és molt cruel, pateixen tota mena de tortures i vexacions abans i després d'ésser penjats. L'execució sempre es fa a la vista de tothom amb l'objectiu que sigui un escarment públic.

En alguns casos, el poble crea llegendes que diuen que els bandolers no han mort, que han marxat, que volten pel món i tornaran. També hi ha variants que van cap al món màgic i simbòlic (per exemple, són invulnerables) o cap a la mística (fan exercicis espirituals, mediten, fan «miracles»...).

Aquesta sortida s'explica pel fet que la derrota del bandoler és la derrota de la seva gent i les persones poden viure sense justícia però no sense esperança.

El perdó

Quan el poder de l'Estat és remot, ineficaç i dèbil, el bandolerisme es fa fort i les forces socials han de pactar amb ells i, per tant, s'hi han d'entendre. Alguns bandolers són perdonats i, fins i tot, obtenen feines oficials (com més el bandoler s'acosta a l'ideal popular més difícil és que les autoritats l'acullin).

- a) Repasseu el quadre de l'exercici 4 d'aquest apartat i classifiqueu els bandolers famosos segons la seva fi. Tenint en compte el text de l'exercici anterior, intenteu raonar per què van acabar de la manera que ho van fer.
- b) Aventureu hipòtesis sobre les causes per les quals ha esdevingut més famós Serrallonga que Rocaguinarda.

11. El romancer català té nombroses mostres de cançons dedicades a bandolers autèntics i figurats, coneguts i anònims. També Lluís Llach té una cançó molt coneguda que parla de la fi d'un bandoler. Llegiu els tres textos que teniu a continuació: una cançó popular, la cançó de Lluís Llach —que podeu escoltar a l'aula— i la notícia de l'època que relata com va ser mort Joan Serrallonga:

Text 1

El bandoler

«Ai! Quan n'era petitet la mare prou m'avisava
«Noi, no vagis pas de nits que les coses van de males».
La vigília de Sant Pere n'és diada assenyjada,
mentres apaguen els focs a Barcelona n'entrava.
No va faltar qui em vegé i va ser una espia mala,
va anar a avisar el **veguer** que jo era dintre una entrada.
Quan el veguer sap això promptament baixa l'escala,
el veguer amb sa persona amb ses mans m'engarrotava,
em posa les mans al pit, me pren el **reliquiari**:
la prenda que m'ha dolgut basta que me'l des la mare.
Me'n porten a la presó me'n porten a la més mala,
me'n posen grillons als peus i les mans amanillades.
Al sent demà dematí me llegiren la **sumària**:
que havia de ser penjat a les galeres de Malta,
havia de ser **esquartat** amb les **aurelles** tallades.
Qui la portarà la nova a la trista de ma mare?
No tenia sinó un fill, un fill que tant l'estimava!»
Quan va ser dalt de la forca ja va dir estes paraules:
«Germans que n'esteu aquí, per caritat eus demano
que m'encomaneu a Déu, que me'n passeu el rosari.
El rosari de la Roser i el de la Verge del Carme;
que jo en só un seu devot, en porto l'**escapulari**.»

GLOSSARI

Veguer: Delegat del rei en un territori.

Reliquiari: Estoig per guardar una relíquia (com els cabells d'un sant o d'una persona estimada).

Sumària: Escrit que resumeix la sentència.

Esquartat: Esquartat, tallat a trossos.

Aurelles: Orelles.

Só: Sóc.

Escapulari: Medalla.

M. Milà i Fontanals [ed.], *Romancer català* (p. 48)

Text 2

El bandoler

Era el segle XIX,
i amb el nom de Joan Serra
es coneix un bandoler
per a tothom «en La Pera».
Li agradava la sang,
i el xiprer encara recorda
tants gemecs que allà han pregat:
pietat, pietat.

TORNADA:

—No em mateu,
que tinc dos fills i una esposa,
us daré tot mon diner,
però no em claveu eixa daga.
No em mateu,
us demano per ma mare!
—Reseu l'últim «Crec en Déu».
—Pietat, pietat.

(TORNADA: No em mateu...)

Però en Joan Serra,
avui no ha tingut més sort,
dos soldats l'han pres ben fort
i ara jeu entre barrots.
L'endemà de bon matí
veu la forca preparada,
en La Pera dóna un crit,
és l'última pregària.
—Quan jo sigui ben mort
i penjat de l'alta forca
i defalleixi mon cor
i m'aneu a posar a la fossa,
que algú resi una pregària
davant la Verge del Carme
i que dos ciris tinguin flama.
Ningú no ho va fer.

Lluís Llach

Text 3

Tramitat el procés, En Serrallonga fou condemnat a mort i executat a Barcelona el dia 8 de gener de l'any 1634. El Dietari de l'Antich Consell Barceloní recull la notícia de la manera següent:

«Dilluns a VIII (gener 1634). En aquest dia fonch sentenciat Joan Sala, àlias Serrallonga, natural de la Parròchia de Viladrau, bisbat de Vich, bandoler molt facinerós, cap de quadrilla, que havia molts anys que regnave; fonch la sentència de cent assots, axorellat (tallades les orelles), aportat ab carretó, atenallat y fets quadre quartos, y lo cap posat en una de les torres del portal de Sant Antoni de la present ciutat. Anima eius requiescat in pace. Amen.»

J. Reglà i J. Fuster, *Joan Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler* (p. 123)

- a) Quins elements temàtics comuns trobeu en els tres textos anteriors, de procedència tan diversa?
- b) A quina tipologia textual pertany cadascun d'ells?
- c) Què opineu de la sentència d'en Serrallonga?

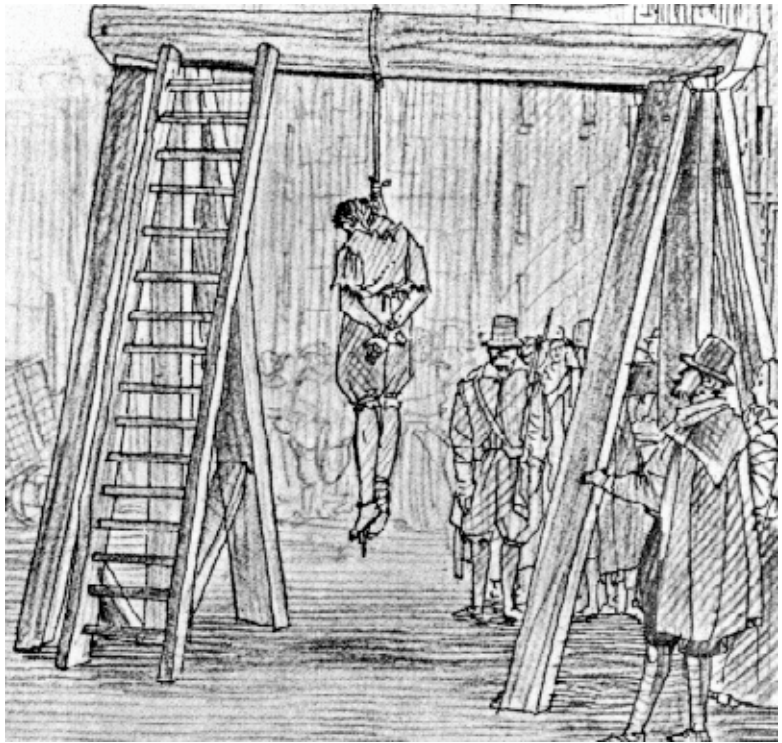
12. Imagineu-vos que teniu l'oportunitat d'escriure un article d'opinió sobre la pena de mort en una imaginària publicació de l'època en què es va penjar a la forca el popular Joan Serrallonga:

- a) Escriviu la carta, tenint en compte els elements de què ha de constar un text d'aquest gènere.
- b) Un cop cadascú hagi redactat la seva carta, dividiu-vos en sis grups, trieu els millors fragments de cadascuna i feu-ne una sola de nova. Les sis cartes resultants, una per grup, seran posades en coneixement de tota la classe i triareu quina és la millor, tot argumentant el perquè.

13. La dona té molt poca presència en el món dels bandolers. El paper de la dona dins el bandolerisme es pot manifestar segons tres tipologies:

- A. Parella del bandoler, companya.
- B. Lluitadora activa.
- C. Col·laboradora, enllaç amb el món exterior.

- a) Dins el bandolerisme català gairebé no hi ha bandoleres. Busqueu-ne informació sobre Joana Massissa (per exemple, a la *Gran Enciclopèdia Catalana* per l'entrada *Serrallonga*) i digueu de quin tipus és (A, B o C).
- b) Busqueu a la *Gran Enciclopèdia Catalana* l'entrada «Poc, Montserrat». Era una bandolera, aquesta persona?
- c) Penseu diverses causes per les quals hi ha poca presència de dones en el món bandoler. (Us suggerim la consulta de «La mujer y el bandolerismo» de l'esmentat Hobsbawm, dins el seu llibre *Bandidos*, que trobareu a l'annex 3 d'aquest dossier.)

II. DOS LLIBRES, DUES HISTÒRIES

1. BERNAT I ELS BANDOLERS

1.1. La Història dins la història

1. Llegiu el text següent i, a continuació, repasseu les pinzellades històriques que recull el llibre de Josep Vallverdú dins la ficció narrativa. Després, feu l'activitat que us proposem:

Document 7. El Corpus de Sang, hora a hora. Heus aquí una síntesi dels esdeveniments elaborada a través de la lectura de diverses cròniques.

Barcelona, 7 de juny de 1640

- *Quarts de nou del matí: Baralla al carrer Ample. Un segador és malferit.*
  - *Els segadors de la Rambla, avalotats, es dirigeixen al palau del comte de Santa Coloma.*
  - *Saqueig i crema d'objectes de la casa de Gabriel Berart, fiscal de l'Audiència.*
  - *Saqueig i crema d'objectes de la casa de Rafel Puig, jutge de l'Audiència.*
  - *Saqueig i crema d'objectes de la casa de Guerau de Guardiola, lloctinent del mestre racional.*
- *Quarts de dues del migdia: El virrei es dirigeix a les Drassanes, però, de moment, es nega a fugir en una galera.*
- *Quarts de tres del migdia: Saqueig de les cotxeres de D. Garcia de Toledo, marquès de Villafranca i duc de Ferlandina, general de les galeres. Hi mor un segador. En la confusió, cau del seu cavall el conseller terç de la ciutat, Josep Massana.*
  - *Gabriel Berart, fiscal de l'Audiència, és detingut en un convent i mort.*
  - *S'estén la brama que ha mort un conseller.*
- *Tres de la tarda: Entre dos i tres mil homes assetgen les Drassanes.*
  - *Els revoltats s'apoderen del Baluard de Santa Eulàlia i llancen foc d'artilleria contra les galeres que volen rescatar el virrei.*
  - *Assalt a les Drassanes. El virrei fuig vers Montjuïc.*
- *Quatre de la tarda: El virrei és apunyalat per un grup de revoltats.*
- *Onze de la nit: La companyia dels sabaters de la ciutat descobreix el cadàver del virrei, que és portat a l'església de la Mercè.*

A. Alcoberro, *La revolució de 1640. Els segles XVI i XVII a Catalunya* (p. 52)

— Amb l'ajut del quadre següent, contrasteu la informació del document anterior i dels fragments de la novel·la *Bernat i els bandolers*:

<i>Realitat dins l'obra</i>	<i>Ficció / invenció</i>

2. Llegiu la lletra de la cançó «Els Segadors», predecessora de l'actual himne oficial de Catalunya. Busqueu informació en llibres d'història de les paraules que trobareu subratllades i relacioneu passatges de la cançó amb esdeveniments descrits en el document de l'exercici anterior:

Els Segadors

GLOSSARI

*Ai ditxosa Catalunya qui t'ha vista rica i plena!
Ara el rei nostre senyor declarada ens té la guerra.
Lo gran comte d'Olivar sempre li burxa l'aurella:
«Ara és hora, nostre rei, ara és hora que fem guerra.»
Contra de los catalans ja ho veieu quina n'han feta:
seguien viles i llocs fins al lloc de Riu d'Arenes,
n'han cremada una iglésia que Santa Coloma es deia,
cremen albes i casulles, los calzes i les patenes
i el Santíssim Sagrament, alabat sigui per sempre.
Mataren un sacerdot mentres que la missa deia,
mataren un cavaller a la porta de l'iglésia,
Don Lluís de Furrià, i els àngels li fan festa.
El pa que no era blanc deien que era massa negre,
lo daven an els cavalls sols per assolat la terra.
Lo vi que no era bo **etgegaven** les aixetes,
lo tiraven pels carrers sols per a regar la terra;
a presència dels seus pares deshonoraven les donzelles.
En daven part al virrei del mal que aquells soldats feien:
«Llicència els he donat jo, molta més se'n poden prendre.»
A vista de tot això s'és esvalotat la terra.
Entraren a Barcelona mil persones forasteres,
entren com a segadors, com érem a temps de sega.
De tres guàrdies que n'hi ha ja n'han morta la primera;
en mataren el virrei a l'entrant de la galera;
mataren els diputats i els jutges de l'audiència.
Anaren a la presó, donen llibertat als presos.
Lo bisbe els va beneir amb la mà dreta i esquerra:
«On és vostre capità, a on és la vostra bandera?»
Varen treure el bon Jesús tot cobert amb un **vel** negre:
«Aquí és nostre capità, aquí és nostra bandera.
A les armes, catalans, que us han declarat la guerra.»*

Etgegaven: Engegaven, obrien.

Vel: Tros de roba que tapa un cos, una part d'un cos o un objecte.

M. Milà i Fontanals [ed.], *Romancer català* (p. 24)

3. En el quadre següent, trobareu la lletra de l'himne nacional de Catalunya presentada en fragments. Expliqueu-ne el significat i assenyalau els esdeveniments a què a fan referència:

<i>Lletra</i>	<i>Significat</i>	<i>Referent</i>
<i>Catalunya triomfant tornarà a ser rica i plena.</i>		
<i>Endarrere aquesta gent tan ufana i tan superba.</i>		
<i>Bon cop de falç defensors de la terra.</i>		
<i>Ara és hora segadors, ara és hora d'estar alerta.</i>		
<i>Per quan vingui un altre juny, esmolem ben bé les eines.</i>		
<i>Que tremoli l'enemic en veient la nostra ensenya.</i>		
<i>Com fem caure espigues d'or, quan convé seguem cadenes.</i>		

4. No és gairebé fins al final que hom pot situar històricament la trama de la novel·la. Hi ha tres dades que ajuden a esbrinar que som als temps de la Guerra dels Segadors (1640-1659): una data, un grup de gent i una mort. Expliciteu quines són aquestes dades:

<i>Data</i>	
<i>Grup de gent</i>	
<i>Mort</i>	

5. En la seva estada amb els firaires, en Bernat aprèn d'en Gori un *romanço* (p. 110-112) que després aniria recitant per places i carrers de les viles. Llegiu sencer el romanço, els dos darrers versos del qual avancen el que serà la revolta que desembocarà en la ja esmentada Guerra dels Segadors. Consulteu els vostres llibres de text, si és el cas, i manuals d'història, i busqueu-hi les informacions que se us demanen tot seguit:

*De la serra baixa l'aigua,
i pel riu se'n va a la mar,
de dins de tot de la terra
només en surten bergants.
Soldats truquen a la porta,
no ens voldríeu donar pa?
després del pa, la vianda,
s'enduen pare i germà.
Diuen que és per fer la guerra,
la guerra de molt enllà.
I els hem de donar la hisenda,*

*el que hi ha i el que no hi ha.
Ja s'acaba el vi a la bóta,
la palla, l'oli i el gra...
i els bandolers trabucaires
el que quedi cremaran.
Què fa la gent que no crida,
«via fora, malvestats?»
què fa la gent, que no esmola
ben esmolada la falç?
La collita ja és madura,
i ja és l'hora de segar!*

- Quins són els soldats de què parla la cançó i què hi fan, a Catalunya?
- En quin gran conflicte europeu, esdevingut de 1618 a 1648 i enmig del qual es produeix la Guerra dels Segadors, havien d'intervenir?
- Per què truquen a la porta demanant pa i vianda? Què vol dir que *s'enduen pare i germà*?
- Quines causes originen el gran conflicte europeu abans esmentat? Quins estats hi arriben a intervenir?
- Amb quin tractat s'acaba el conflicte a nivell europeu? Quines conseqüències té?
- Quines causes, recollides al *romanço*, precipiten la revolta dels segadors?
- Quines parts bel·ligerants intervenen en la Guerra del Segadors? Qui són els caps visibles de cadascuna de les parts enfrontades? Com és la situació política i administrativa que permet explicar que Catalunya pugui aliar-se amb uns o amb els altres?
- Amb quin tractat es firma la pau el 1659? Quines conseqüències polítiques i territorials té?

6. *Bernat i els bandolers* s'articula sobre les dates prèvies i el mateix moment de l'anomenat Corpus de Sang:

- a) Què és la diada de Corpus? Busqueu informació sobre el sentit religiós d'aquesta festa.
- b) A la vostra població o a alguna de les rodalies se celebra, també?
- c) Coneixeu algun lloc on se celebri de manera especial? En cas afirmatiu, expliqueu quina és aquesta manera?

7. La història de Catalunya dins l'Espanya moderna ha estat marcada per accions d'ocupació militar, en diverses èpoques, que sempre han acabat malament per als interessos del país. Amb les dades que us donem desordenades tot seguit, referides a alguns esdeveniments de caràcter militar, els seus protagonistes, les èpoques, etc., intenteu omplir de forma ordenada i correcta el quadre buit:

<i>Nom dels caps catalans</i>	<i>Períodes</i>	<i>Nom dels caps militars</i>	<i>Fet</i>
Lluís Companys	1640-1659	Miguel Primo de Rivera	Guerra Civil espanyola
Pau Claris	1923-1930	Francisco Franco	Cop d'estat i dictadura
Rafael Casanova	1705-1714	Comte-duc d'Olivares	Guerra de Successió
Prat de la Riba	1936-1939	Felip V de Borbó	Guerra dels Segadors

<i>Nom dels caps catalans</i>	<i>Períodes</i>	<i>Nom dels caps militars</i>	<i>Fet</i>

8. La mare d'en Bernat, a taula, fa una acció molt freqüent abans i encara habitual actualment en algunes llars: amb el ganivet, fa una creu al pa abans de llescar-lo. Quin significat té aquesta creu? (Si no heu vist fer mai aquesta acció, pregunteu-ne el significat a una persona gran del vostre entorn.)

9. El pare d'en Bernat manifesta la por que el virrei demani *vectigals* o *lleudes* (p. 12) i lamenta que Eiximèn, intendent de Don Gaspar, li faci *pagar fins al darrer quarteró del cens i el darrer càntir de vi* (p. 18). També un segador es queixa perquè ha de satisfer *lleudes i censals i impostos de tota mena* (p. 101). Esbrineu què és això que paguen i a qui ho paguen.

10. Com que aquesta novel·la tracta el tema dels bandolers en temps de guerra, al llarg de les seves pàgines trobem citades diverses armes:

a) Busqueu, en aquesta sopa de lletres, el nom de sis armes:

G R E B M A X I M I N A
R E S R I O T A J O I L
E M P E D R E N Y A L A
S K A T U R C I O L N R
T H S O R A N S E D E C
E M I L I O R T S I P A
L P N A G A L C E R A B
S U A D P O I N B H D U
V N L A C U B A R T O S
I Y Q U I L E M A T R O
N A U T O R X A T A I N
T L A N S P O L T A L A

b) Quan les hàgiu localitzades, busqueu-ne la definició i, després, classifiqueu-les en armes de foc i armes blanques.

<i>Armes de foc</i>	
<i>Armes blanques</i>	

1.2. Realitat i ficció

1.2.1. La història

1. Feu un resum de cadascun dels capítols, seguint l'exemple de les primeres caselles del quadre sinòptic següent:

<i>Títol</i>	<i>Pàgs.</i>	<i>Resum</i>
<i>Galtanegra, Galtanegra, no t'hagués conegut mai</i>	9-18	És temps de bandolers i de mobilització militar. Al mas Andona s'hi passen penúries, i els masovers decideixen enviar els seus dos fills barons, Jaume i el petit Bernat, a servir a casa de l'amo, Don Gaspar. El pare els lliura un anell de Don Gaspar com a identificació.
<i>L'home de l'ull tapat</i>	19-30	En Jaume i en Bernat se'n van cap a ca Don Gaspar. Pel camí passen per la casa d'una bruixa i després arriben a un hostel, on coneixen el doctor Tadeu, que els parla dels nyerros i els cadells, i a qui mostren l'anell.
<i>L'anell de la mala sort</i>	31-45	

2. La història d'en Bernat és narrada d'una forma gairebé lineal i seguint el cànon clàssic de l'estructura en tres parts (plantejament, nus i desenllaç), amb la variant d'afegir un capítol més enllà del desenllaç final en sentit estricte:

a) Delimitau quins capítols abasta cadascuna de les tres parts.

	<i>Capítols</i>
<i>Plantejament</i>	
<i>Nus</i>	
<i>Desenllaç</i>	

b) Expliqueu la funcionalitat que té, segons el vostre parer, el darrer capítol.

3. El protagonista fa un viatge programat al mas d'origen, que inicialment havia de ser curt i amb un final cert, però acaba essent llarg i amb un final incert. Aquest viatge és, doncs, el principi del seu malson. Però tots els problemes plantejats són resolts al final. Feu un esquema o un mapa conceptual d'aquest viatge, en què consti cadascun dels problemes plantejats i quina solució els dóna el narrador.

4. Sense el viatge a la casa de Don Gaspar, doncs, no hauríem tingut història... O, almenys, la història hauria començat d'una altra manera. Escriviu de forma resumida (entre una i dues pàgines) un inici de la novel·la en què no hi hagi aquest viatge primer, però que ens aboqui igualment al periple d'en Bernat i en Jaume, després d'haver deixat els dominis de Don Gaspar.

5. En Bernat i en Jaume marxen de la casa familiar per unes causes ben concretes, determinades per la situació general del moment, i amb uns objectius ben clars:

a) Quines són aquestes causes? Citeu una frase o un passatge de la novel·la en què quedin ben explícites.

b) Quins són els objectius? Què podien significar per a l'època?

6. El darrer capítol de la novel·la no pot considerar-se pas el final de la història narrada, sinó més aviat una mena de postil·la per arrodonir-ne el final feliç. El veritable final és el capítol penúltim, i més concretament les seves dues darreres pàgines (p. 158-159). Imagineu-vos que l'autor es queda bloquejat abans d'acabar la novel·la, que no ha escrit mai aquestes dues darreres pàgines i que us demana que li acabeu la història. Evidentment, es tracta de trobar un final diferent, també d'un parell de pàgines (oblidau-vos del darrer capítol).

1.2.2. Els llocs

1. En Bernat, després d'escapolir-se de la banda del Galtanegra en el seu assalt a la rectoria de Blancafort, passa per diversos llocs habitats. En general, llocs d'on la gent es movia poc (penseu que no hi havia les comunicacions actuals) i on sovint desconeixien contrades més enllà dels pobles més propers, com s'esdevingué en una masia on no coneixien on era Sarral, lloc originari d'en Bernat, i on li digueren que allà eren prop de la Pobla... (però, quina Pobla? Perquè als Països Catalans hi ha molts municipis anomenats *Pobla de...*).

—Intenteu d'imaginar-vos quin de tots els municipis següents pot ser la Pobla esmentada a la novel·la, amb l'ajut del quadre, en el qual haureu de consignar a quin país de parla catalana és cada municipi amb el nom de Pobla, el nom de la seva comarca (o illa, en el cas que es tracti de les Balears) i la capital de la comarca o de l'illa a què pertany. Per omplir el quadre, us serà útil consultar manuals, monografies o obres enciclopèdiques de geografia o, fins i tot, podeu trobar informació dels municipis a Internet (emprant un bon cercador):

	<i>País</i>	<i>Comarca</i>	<i>Capital</i>
La Pobla de Benifassà			
La Pobla de Cérvoles			
La Pobla de Claramunt			
La Pobla de Farnals			
La Pobla de Lillet			
La Pobla de Mafumet			
La Pobla de Massaluca			
La Pobla de Montornès			
La Pobla de Segur			
La Pobla de Vallbona			
La Pobla del Duc			
La Pobla Tornesa			
Sa Pobla			

2. Marqueu amb una línia sobre el mapa el periple d'en Jaume, tal com ell mateix l'explica (p. 138-139), des de que escapa d'Eiximèn fins que es retroba amb son germà:

Sarral (la Conca de Barberà) → les Olugues (la Segarra) → Solsona (el Solsonès) → Manresa (el Bages) → Calaf (l'Anoia) → Serra de Rubió (límit entre l'Anoia i el Bages) → Montserrat (el Bages) → masia de retrobament, en algun lloc del curs baix del riu Llobregat (el Baix Llobregat).

1.2.3. Els personatges

1. En la trama de la novel·la, hi queda reflectida la complexitat del conflicte social i polític que hi havia a Catalunya a l'entorn de 1640: bandolers, nyerros, cadells i segadors són quatre bàndols en què podríem agrupar els diversos personatges que hi participen o hi surten esmentats... I encara tenim altres personatges que no es poden enquadrar enlloc, aliens a aquestes convulsions per motius ben diferents:

- a) En base a la lectura que heu fet de la novel·la, ompliu les dades que se us demanen en el quadre següent sobre cadascun dels personatges més significatius que hi surten o que s'hi esmenten:

	<i>Ofici o càrrec</i>	<i>Bàndol⁽¹⁾</i>	<i>Funció⁽²⁾</i>
Andó			
Barquer			
Batana			
Bernat			
Brull			
Eiximèn			
Feliu			
Don Gaspar de Savalleres			
Gori			
Don Guerau de Pallarols			
Guillem			
Josep, pare de Bernat			
Maria, germana de Bernat			
Marlet			
Martí			
Moles			
Picapoll			
Pigat			
Raimunda, mare de Bernat			
Joan Segura			
Dr. Tadeu			

(1) Pot ser *bandoler, nyerro, cadell, segador* o *no alineat*.

(2) Pot ser *agent* (intervé determinantment en el desenvolupament de l'acció) o *decoratiu* (complementa les situacions).

- b) Feu una estadística, amb xifres absolutes i relatives, sobre la filiació d'aquests personatges, i intenteu explicar, en base a la trama de la novel·la, per què hi ha aquesta composició numèrica dels bàndols i no una altra:

<i>TOTAL</i>	<i>Bandolers</i>		<i>Nyerros</i>		<i>Cadells</i>		<i>Segadors</i>		<i>No alineats</i>	
<i>N.</i>	<i>N.</i>	<i>%</i>	<i>N.</i>	<i>%</i>	<i>N.</i>	<i>%</i>	<i>N.</i>	<i>%</i>	<i>N.</i>	<i>%</i>

2. El protagonista és un personatge amb el qual es pot identificar qualsevol jove... O no? Expliqueu la vostra experiència com a lectors:

- Us hi heu sentit identificats? Per què?
- Creieu versemblant que pugui passar o hauria pogut passar de debò el que li passa a en Bernat o alguna cosa similar?
- És important que sigui fàcil o no d'identificar-s'hi i que sigui o no versemblant? Per què?
- Si fos el cas, què li trauríeu i què li posaríeu, al personatge d'en Bernat, que li pogués ser útil o que fos rellevant per al desenvolupament de la història narrada?

3. Alguns personatges són descrits físicament, com és el cas d'en Feliu (p. 14-15), la Batana (p. 22) o el Galtanegra (p. 44). D'altres, en canvi, no, encara que sí que se'ns en fa alguna descripció psicològica, del seu caràcter. És el cas d'Eiximèn, del qual se'ns descriuen els estats d'ànim o les reaccions davant les actuacions dels altres. Feu servir la imaginació i penseu com podria ser aquest personatge. Feu-ne una descripció física i psicològica d'unes cinc línies d'extensió.

4. Una de les constants de la narrativa de Josep Vallverdú destinada al públic jove és la del tractament dels personatges principals dels seus relats. Vegeu què en diu Joan Triadú, un dels estudiosos de la literatura catalana contemporània més prestigiosos, en el pròleg que va fer a la primera edició de *Rovelló* (1969), l'obra més coneguda i guardonada de Josep Vallverdú:

El tret potser més característic de la literatura juvenil de Josep Vallverdú és la força i el tremp dels seus personatges, veritables herois enfrontats sovint a situacions límit que els posen a prova totes les qualitats, tant morals com físiques.

J. Triadú, «Pròleg» a J. Vallverdú, *Rovelló* (p. 5)

- Certament, sorprèn *la força i el tremp* d'en Jaume i, sobretot, la del petit Bernat. Ompliu el quadre següent tot indicant, segons el vostre criteri, les qualitats morals i físiques d'aquests personatges que fan que els considerem *veritables herois*, com els anomena Joan Triadú:

		<i>Qualitats</i>	
		<i>Físiques</i>	<i>Morals</i>
<i>Personatges</i>	<i>Jaume</i>		
	<i>Bernat</i>		

5. El viatge que segueixen els dos germans està ple d'encontres positius i negatius. Els encontres amb personatges positius que ajuden els protagonistes són l'inici d'una bona amistat. Bons i dolents van perfilant el seu tarannà al llarg de la novel·la:

- a) Resseguiu els amics que van fent els protagonistes al llarg del camí.
- b) Representeu gràficament aquests encontres, tot indicant en quins moments de la novel·la es produeixen i què aporten al protagonista i al seu germà.

6. La tradició literària planteja un repertori de personatges en què la figura de l'heroi té el contrapunt en un o en diversos personatges malvats. Un d'aquests és, sens dubte, el Dr. Tadeu, personatge que en la seva primera aparició sembla tota una altra cosa i que es va mostrant poc a poc com és:

- a) Copieu fragments de la novel·la en què es mostri la transformació que experimenta el Dr. Tadeu.
- b) Malgrat tot, en la descripció que l'autor fa de l'aspecte del Dr. Tadeu ja hi ha elements de la seva aparença que podrien fer sospitar que és un personatge poc clar. Quins?
- c) Hi ha una frase que aquell «home de l'ull tapat» diu a en Bernat i en Jaume quan coincideix amb ells a l'hostal (p. 30): *Guardeu-vos de mal, i de males peces*. Partint de la visió que acabem tenint d'aquest home, què en penseu? Ho diu de veres? Ho diu amb la intenció de guanyar-se la confiança dels germans? Ho diu perquè, simplement, és un cínic? Hi ha alguna altra causa, diferent a aquestes? Raoneu les vostres respostes.

1.3. El punt de vista narratiu

1. S'ha dit sovint que Josep Vallverdú té una gran capacitat per inventar històries i que és un narrador incansable. Quina perspectiva pren, com a narrador, en aquesta novel·la? Digueu quina de les tres possibilitats és la correcta i justifiqueu la vostra tria:

- ho sap tot de la història i els seus dels personatges;
- sap el mateix que un dels protagonistes i en pren el seu punt de vista;
- sap menys que el personatges i és un mer testimoni que explica els fets.

2. Un aspecte a tenir en compte a l'hora de parlar del narrador és la veu de la narració. Esbrineu què és la veu narrativa i indiqueu quina aplica l'autor en aquesta novel·la. Il·lustreu la vostra resposta amb exemples extrets de l'obra.

3. En algun passatge de la novel·la es trenca la linealitat per introduir-hi explicacions d'episodis paral·lels a la trama principal.

- a) Quins són aquests episodis paral·lels? A quins capítols corresponen? Per què diem que són paral·lels?
- b) Si l'autor no els hagués explicat, hauria influït aquest fet en el coneixement que el públic lector tindria del desenvolupament de la història?
- c) També s'haurien pogut narrar els episodis paral·lels sense trencar la linealitat absoluta de la veu narrativa, fent-ho a través de la narració en boca d'algun personatge que conegués els fets o del mateix que els hagués viscut. Llavors, es tractaria d'estil directe o d'estil indirecte?
- d) Hi ha algun passatge de la novel·la en què s'empri aquest mateix estil per narrar alguna aventura o acció paral·lela?
- e) Trieu algun dels episodis paral·lels i, posant-ne la narració en boca d'algun personatge, inseriu-lo en la trama principal. No us hauria d'ocupar més d'un full; per tant, hauria de ser una narració que resumís molt el contingut de l'episodi escollit.

4. També és interessant reflexionar sobre l'actitud que té el narrador envers la història narrada i envers els personatges. Considereu que Vallverdú aquí és objectiu, sense implicar-s'hi ni prendre partit, o creieu pel contrari que és subjectiu, s'hi implica i pren, ni que sigui lleugerament, partit? Copieu algun passatge de la novel·la que reforci la vostra resposta.

5. La narració permet a Josep Vallverdú introduir comentaris per explicar episodis històrics de l'època en què es desenvolupa l'acció o bé per fer alguna reflexió sobre aquests episodis. Busqueu un exemple de cadascuna d'aquestes dues menes de comentari.

6. A la literatura universal, hi ha narracions, obres de teatre i fins i tot llibres de poesia en què el viatge té un caràcter iniciàtic. En altres casos, però, és només un recurs narratiu que fa de fil conductor entre les diverses peripècies o aventures que s'hi contenen:

- a) Amb l'ajuda de diccionaris i enciclopèdies, definiu l'expressió *viatge iniciàtic*.

9. Les referències al temps dins la novel·la són sempre aproximades. Rarament Vallverdú fa referències exactes a alguna hora en concret:

- a) Per què creieu que aquestes referències no són exactes?
- b) Intenteu dir l'hora aproximada a què equivaldria cadascuna de les expressions següents, extretes de diversos passatges de l'obra (us n'indiquem la pàgina concreta, per si el context us serveix de guia):
- *a entrada de fosc* (p. 20) = _____
  - *cap a migdia* (p. 25) = _____
  - *al toc de la tarda* (p. 44) = _____
  - *al toc d'oració* (p. 45) = _____
  - *a punta de dia* (p. 65) = _____
  - *a mitja tarda* (p. 129) = _____

1.4. La llengua i l'expressió literària

1. La cultura catalana i, per extensió, la seva llengua i la seva literatura, han viscut períodes, que han durat molts anys, en una profunda anormalitat provocada per situacions polítiques i per governs d'Espanya poc propicis o contraris a l'existència en l'Estat d'altres cultures que no fossin la castellana (o espanyola, com sovint se l'ha denominat). Aquesta anormalitat ha impedit de resoldre definitivament una qüestió important: el model de la llengua literària i la seva adaptació o no a les diverses parles. Vallverdú ha viscut un d'aquests períodes, el franquisme, i ha participat en el debat sobre el model lingüístic. Fixeu-vos què en diu en un dels seus llibres, i després feu les activitats que proposem:

Quan, al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, de 1906, Joan Maragall demanava que tothom parlés com la gent del seu àmbit, però que a l'hora d'escriure s'unifiquessin criteris, exigia una necessària normativa, aleshores tot just gestant-se. És a dir, el perill d'atomització és més gran quan la llengua literària no està unificada: llavors som a dos dits de l'esbalçader. Però quan la llengua literària ha fet una caminada prou llarga i s'ha enrobustit, els escriptors poden fer una tria tipificadora regional: car la llengua, aleshores, ho suporta bé i en surt envigorida. [...]

Hom diria que hi ha un consens admès segons el qual el lleidatà en tant que dialecte —nord-occidental, si voleu— està inclinat a vulgarismes, rudeses i escantellaments. Aquesta afirmació, vàlida només amb interrogants, jo diria que té un origen fònic. És la netedat de les vocals, la riquesa de fonemes vocàlics àtons —que és la més abundosa de tot el domini, sis contra tres del català central—; és també l'enèrgic atac de les fricatives i les africades, la unificació de sons emparentats allò que produeix la sensació de rudeses. Les al·literacions o oposicions, les concatenacions sil·làbiques, en mans d'un autor amb astúcia, poden produir una especial impressió en el lector o oient. També, utilitzar el lèxic o els clíexs dialogants del lleidatà pot conduir a una mena de creació de llenguatge literari, on elements quotidians, cosificables o cosificats, menin, per paradoxa finíssima, a un llenguatge de resultats poetitzadors.

J. Vallverdú, *De Morera i Galícia a Guillem Viladot* (p. 78-80)

- a) Feu un debat en què quedin ben marcats dos posicionaments a defensar: el favorable a l'existència de subestàndards literaris propis de dialectes i el favorable a un únic estàndard, invariable davant els dialectes. Abans del debat, haureu de fer el següent:
- Nomeneu una persona que faci de moderadora i que prengui nota de les qüestions més rellevants per fer-ne una mena d'acta.
  - Formeu dos grups numèricament homogenis i designeu diverses persones que facin de portaveus en la discussió.
  - Informeu-vos de les diverses qüestions suscitées en el text de Vallverdú que no conegueu suficientment: I Congrés Internacional de la Llengua, Joan Maragall, normativització del català, caracterització dialectal, etc.
  - Feu-ne una posada en comú, i poseu-vos d'acord entre totes les persones del grup sobre els punts principals que hauran de defensar els portaveus.
- b) Fet el debat, la persona que haurà fet de moderadora llegirà les notes que ha pres en veu alta, i entre tots haureu de decidir si ha estat fidel al que s'ha dit i, per tant, si esteu d'acord en tot allò que ha anotat.
- c) Després, redacteu conjuntament unes conclusions del debat. Escriviu una acta, que ha de ser signada per tots els portaveus.

2. Malgrat que Vallverdú és partidari de la «tria tipificadora regional», la seva vocació de donar continuïtat a la literatura catalana en els temps difícils de la repressió franquista i de preservar la llengua li impedeixen de ser gaire agosarat en l'ús de formes lèxiques pròpies del seu dialecte. Autors més recents (Pep Coll, Vidal Vidal, Albert Villaró, etc.) han gosat fer unes passes més enllà i han incorporat formes del català occidental a la seva llengua literària. Relacioneu cadascuna de les paraules de la columna de l'esquerra, pròpies (però no totes exclusives) del subestàndard nord-occidental, amb el seu sinònim a la columna de la dreta, paraules de l'estàndard general:

1. <i>clasca</i>	a. <i>empipar</i>
2. <i>mangrana</i>	b. <i>castís</i>
3. <i>xut</i>	c. <i>tobogan</i>
4. <i>argenda</i>	d. <i>vànova</i>
5. <i>empudegar</i>	e. <i>magrana</i>
6. <i>carrincló</i>	f. <i>closca</i>
7. <i>rascaculs</i>	g. <i>òliba</i>
8. <i>vànua</i>	h. <i>riquesa</i>

3. Tenint en compte la trama de la novel·la, no és d'estranyar que hi apareguin moltes paraules relacionades amb la vida i els treballs al camp, com també amb el món de la construcció. Busqueu les paraules següents en un diccionari i digueu quines pertanyen al camp semàntic de la construcció i quines al camp semàntic de la vida rural (pot ser que alguna paraula pertanyi a tots dos camps semàntics): *atzembla, carreu, cortal, empriu, esquellerinc, geneta, juntura, llamborda, llisquet, perpall, pleta, reboll, torre de l'homenatge i xarnera*.

4. El gran nombre de locucions i frases fetes que trobem en aquesta novel·la és mostra del domini que l'autor té de la llengua, especialment dels seus recursos expressius. A la columna de l'esquerra, hi trobareu un seguit d'expressions extretes del llibre; a la de la dreta, parelles d'expressions en què només una d'elles és sinònima o equivalent de la corresponent de l'esquerra. Marqueu amb una X la correcta en cada cas:

<i>no saber-ne de la missa la meitat</i>	☐	<i>no saber el que es pesca</i>
	☐	<i>saber el vent i no saber el torrent</i>

<i>ésser més mort que viu</i>	☐	<i>quedar-se de pedra</i>
	☐	<i>quedar-se sense esma</i>

<i>llucar de fit a fit</i>	☐	<i>mirar de dalt a baix</i>
	☐	<i>clavar els ulls</i>

<i>fer camí de Pira</i>	☐	<i>fer-se fonedís</i>
	☐	<i>fer-se enllà</i>

<i>no ploure mai a gust de tothom</i>	☐	<i>no quedar mai tothom content</i>
	☐	<i>no rendir com tothom s'esperava</i>

<i>fer pagues de (fugir)</i>	☐	<i>carregar el mort (per haver fugit)</i>
	☐	<i>confiar de (fugir)</i>

5. En un ambient rural com el que predomina a l'obra que ens ocupa, no hi podia faltar el rector d'una parròquia de poble. Precisament, *rector* és una d'aquelles paraules que té diverses accepcions o significats, és a dir, és una paraula polisèmica. Sense consultar cap diccionari, digueu quines de les següents accepcions corresponen al mot *rector* i quines no (després, consulteu el diccionari per comprovar si heu resolt bé l'exercici):

- 1) *adj.* Persona o cosa que regeix quelcom.
- 2) *adj.* Relatiu o pertanyent al conducte del recte.
- 3) *f.* Rectitud; qualitat d'una cosa que és recta, o d'una persona que obra o es comporta rectament.
- 4) *m.* Superior que té al seu càrrec el govern d'una comunitat, d'un hospital, d'un col·legi, etc.
- 5) *m.* Superior d'una universitat i el seu districte.
- 6) *m.* Sacerdot que governa una parròquia.
- 7) *m.* Recipient on s'efectua una reacció química.
- 8) *m.* Ànec capbussador que habita algunes badies marines.

6. Quan en Bernat i en Jaume veuen el caslot de Don Gaspar des de dalt de la serra, els sembla *com una pinya*. És força habitual fer comparacions amb elements de la natura (botànics o zoològics) per descriure l'aparença d'alguna cosa o d'algú. A partir dels substantius que us proposem tot seguit, formeu comparacions que serveixin per descriure o definir quelcom, i digueu quin significat tenen:

	<i>Comparació</i>	<i>Significat</i>
<i>Rave</i>		
<i>Estornell</i>		
<i>Lliri</i>		
<i>Porc</i>		
<i>Gripau</i>		

7. L'interès per la llengua que ja de ben petit demostra Vallverdú es palesa en una riquesa de lèxic i un gran domini de la semàntica, elements que destaquen en tota la seva extensa obra. I una mostra n'és la desimboltura amb què usa la derivació de mots:

- a) Analitzeu les parts (prefixos, lexemes i sufixos, segons el cas) dels mots derivats següents, extrets del llibre, i expliqueu quin significat aporta cadascuna al mot resultant de la derivació:

		<i>Formes</i>	<i>Significats</i>
<i>ennosat</i>	prefix		
	lexema		
	sufix		
<i>anguniejats</i>	prefix		
	lexema		
	sufix		
<i>enfora</i>	prefix		
	lexema		
	sufix		
<i>caminoi</i>	prefix		
	lexema		
	sufix		
<i>atalaiar</i>	prefix		
	lexema		
	sufix		

<i>roureda</i>	prefix		
	lexema		
	sufix		
<i>sarmentós</i>	prefix		
	lexema		
	sufix		
<i>malencorat</i>	prefix		
	lexema		
	sufix		

- b) Busqueu dos mots derivats que continguin el sufix de *caminoi* i dos més que tinguin el prefix d'*atalaiar*.

8. El llenguatge emprat per Vallverdú, tot i que eminentment precís i unívoc, té alguns moments d'intensitat poètica remarcable. Fixeu-vos com descriu el moment en què en Bernat fuig dels bandolers (p. 94): *Els grills, ara ja en ple camp, feien la música de fons del seu neguit*. Aquesta frase conté dues figures retòriques: una personificació i una sinestèsia. Digueu en què consisteix cadascuna (si convé, documenteu-vos) i assenyaieu quina part la frase constitueix cada figura retòrica.

9. Altres recursos literaris que empra Vallverdú, més propis de la poesia que de la narrativa, afecten el pla morfofonètic. És el cas d'una al·literació, que gairebé podríem considerar cacofònica, en què la repetició d'un so determinat transmet una idea ben precisa: [...] *va arrencar a córrer per un carreró vora el portal de Sant Antoni* [...] (p. 146). Digueu quin so es repeteix en la frase anterior i quina idea vehicula l'al·literació.

1.5. L'autor: Josep Vallverdú

1. El nom de Josep Vallverdú us deu ser familiar. De ben segur que és l'autor d'alguna de les obres que heu llegit al llarg de la vostra vida, perquè Vallverdú s'ha convertit en l'escriptor català actual per a nois i noies més prolífic. Coneixeu-lo amb més aprofundiment (com per a la resta d'exercicis, podeu consultar la pàgina web sobre l'autor, <http://www.escriptors.com/autors/vallverduj/index.html>, i la *Gran Enciclopèdia Catalana*) i ompliu el quadre següent:

<i>Nom complet</i>	
<i>Lloc de naixement</i>	
<i>Data de naixement</i>	
<i>Titulació acadèmica</i>	
<i>Professions exercides</i>	

2. Ordeneu cronològicament les obres de Vallverdú que us proposem a continuació i agrupeu-les en les tres especialitats indicades al quadre que trobareu tot seguit (els títols dels llibres ja són una bona pista per a la classificació):

Saberut i Cua-Verd

Proses de Ponent

De Morera Galícia a Guillem Viladot

Rovelló

En Roc, drapaire

Història de Lleida explicada als joves

Viatge entorn de Lleida

Bernat i els bandolers

Indíbil i la boira

Estimat Stravos

Els rius de Lleida

Un cavall contra Roma

Trampa sota les aigües

L'alcalde Ferrovell

Assaig	
Infantils i juvenils	
Geogràfics o de viatges	

(Aprofiteu la llista d'obres per triar lectures per a moments de lleure!)

3. Josep Vallverdú ha obtingut molts premis literaris. En una entrevista que li van fer l'any 1990 a la revista *Escola catalana*, l'autor es mostrava content d'aquest reconeixement i comentava que, per als seus llibres infantils, havia tingut *tots els horitzons de l'èxit*. En la mateixa entrevista, definia el tipus de literatura que li agradava de la següent manera: *Jo em quedo amb la línia clàssica: esquema d'aventura, humor, sentimentalisme lleu, impuls de millorament dels personatges centrals, llenguatge un poc heavy*.

- Després d'haver-ne buscat la informació, digueu els guardons que ha obtingut l'autor, l'any de cadascun i, si és el cas, l'obra guanyadora.
- Emuleu els triomfs de Vallverdú en literatura infantil i juvenil, tot organitzant un concurs literari de narracions amb les bases següents (que cal que completeu):

CARACTERÍSTIQUES DE LES NARRACIONS

- La llargada ha de ser entre dues i quatre pàgines a doble espai.
- Han de complir les característiques que Vallverdú enumera de la línia clàssica.
- S'han de signar amb pseudònim i s'ha d'escriure el nom real en un sobre tancat.

JURAT

- Hi haurà membres del professorat i de l'alumnat (poden ser d'altres classes o d'altres cursos): _____

PREMI

- El premi consistirà en _____

4. Josep Vallverdú va néixer en un moment en què la narrativa catalana, sobretot la novel·la, agafava embranzida, després d'un temps de predomini de la poesia i de gèneres no poètics com el periodisme, l'assaig i el conte. Els primers anys del nostre autor coincideixen amb els anys d'edició d'obres importants d'escriptors consagrats o en vies d'ésser reconeguts. Després de fer les consultes corresponents a manuals d'història de la literatura, relacioneu els novel·listes de la columna de la dreta amb les seves obres, consignades a la de l'esquerra, amb l'any de la primera edició entre parèntesis.

Sebastià Juan Arbó
 Josep Maria de Sagarra
 Carles Soldevila
 Francesc Trabal
 Llorenç Villalonga
 Miquel Llor
 César August Jordana
 Joan Puig i Ferrer
 Maria Teresa Vernet

Servitud (1926)
Laura a la ciutat dels sants (1931)
Les algues roges (1934)
All i salobre (1929)
Terres de l'Ebre (1932)
El collar de la Núria (1927)
Valentina (1933)
L'home que es va perdre (1929)
Mort de dama (1931)

5. Aquest bon moment de la narrativa catalana i de la literatura en general és possible gràcies al fet que hi ha uns certs nivells de normalitat social, especialment en temps de la República i de la Generalitat dels anys trenta. Una normalitat que s'estronca amb la Guerra Civil espanyola i el triomf, amb Franco, del totalitarisme. I fins uns anys després de la victòria franquista no s'iniciarà, amb el retorn de la narrativa en català a la llum pública al nostre país, el llarg procés de redreçament i resistència cultural... Indiqueu quin fet significatiu des del punt de vista cultural o polític es va produir en cadascun dels anys següents (els podreu trobar fàcilment si consulteu la pàgina web sobre Josep Vallverdú, <http://www.escriptors.com/autors/vallverduj/index.html>):

1936	1947	1961
1939	1951	1962
1946	1959	1975

6. La importància de la figura de Josep Vallverdú no rau només en la seva tasca de redreçament de la narrativa catalana, sinó també de traducció i difusió d'autors i d'obres cabdals de la literatura i la cultura mundials. Uniu amb fletxes els estudiosos i literats que apareixen a la columna de l'esquerra amb les seves respectives obres (obres traduïdes per Vallverdú) i aquestes, amb el camp de la cultura a què pertanyen:

D. Hammet	<i>La Revolta catalana 1598-1640</i>	
R. L. Stevenson	<i>Sexe i repressió en les societats primitives</i>	Literatura
J. Piaget	<i>Collita Roja</i>	Psicologia i pedagogia
J. H. Elliot	<i>L'Escarabat d'Or</i>	Història
B. Malinowski	<i>L'illa del tresor</i>	Antropologia
E. A. Poe	<i>On va l'educació?</i>	

7. Com a reconeixement a la trajectòria literària i, sobretot, l'activisme cultural de Josep Vallverdú, l'Ajuntament de Lleida (amb la col·laboració a posteriori de la Diputació de Lleida) instaurà, el 1984, el Premi d'assaig Josep Vallverdú, que es lliura anualment:

- Coneixeu algun altre cas de premi literari o d'una altra especialitat que porti el nom d'una persona viva? En cas afirmatiu, quin?
- Des de 1996, es lliura paral·lelament el Premi Màrius Torres, dedicat al gènere literari que conreava aquest reconegut autor lleidatà. Busqueu informació sobre aquest autor i indiqueu quin gènere literari conreava.

2. GALCERAN, L'HEROI DE LA GUERRA NEGRA

2.1. La Història dins la història

1. A la novel·la, hi ha referències precises a moments i personatges històrics. Llegiu aquests dos fragments i feu, després, les activitats basades en les referències històriques que hi apareixen:

A hores d'ara eren molts els homes que es rebel·laven contra Barcelona i contra la reina, contra les quintes i contra els abusos que patia la pagesia i contra tot, redéu, contra la mare que els va parir, els assassins, els deslleials, ells són els assassins, no n'han tingut prou amb guanyar la guerra, no en tindran mai prou d'haver guanyat la guerra, perquè són d'una mena de manera que no s'afartaran mai de guanyar...

(p. 15)

El general Cabrera, els nebots Tristanys i tota la seva gent, fugien cap a França a esperar temps millors. I no s'hi valien Satrústeguis ni Sumalacàrreguis, que ben poca cosa podien esperar els matiners d'un rei eixut que tenia generals amb nom de renec.

(p. 33)

- a) Esbrineu a qui es refereixen les denominacions subratllades, referides a personatges històrics, i escriviu unes línies donant-ne informació.
- b) Al primer fragment, es parla de les raons per les quals es rebel·laven *molts homes*. Enumereu-les i feu l'explicació de cadascuna.
- c) També s'hi parla d'una guerra. De quina guerra? Quins bàndols hi intervingueren? Com va acabar?
- d) Al segon fragment, es parla d'*esperar temps millors*. Des de la nostra perspectiva històrica, van arribar aquests temps millors per a Cabrera i els seus?

2. Durant els anys que en Serrallonga capitanejà el bandolerisme català se li ajuntaren, segons la documentació del procés, un centenar d'individus. Heus aquí uns quants noms i sobrenoms d'aquests seguidors: Joan Bordes; Bartomeu Alsina; Miquel Coromines (Saltamatetes); Segimon Ferrer, d'Arbúcies; Lo Carboner; Jaume Ginescar (La Guineu); Joan Puig, de Viladrau; Francesc Ros; Miquel Madriguera; T. Masferrer (Toca-son); Jaume Masbernat (Jaume Viola), i Esteve Tor (Pere Savi):

- a) Feu una llista dels noms de bandolers que apareixen a *Galceran, l'heroi de la guerra negra* i compareu-los amb els de la llista anterior. (Us recomanem la lectura de l'entrevista a Jaume Cabré que trobareu a l'annex 1 d'aquest dossier.)
- b) Creieu que els noms de la novel·la són reals o inventats?

3. Com ja deveu haver esbrinat, la trama de *Galceran, l'heroi de la guerra negra* es desenvolupa en el si de la Segona Guerra Carlina. Busqueu informació sobre les guerres carlines i ompliu la fitxa següent:

Les guerres carlines

Primera Guerra Carlina

Segona Guerra Carlina

Dates: _____

Dates: _____

Causes: _____

Causes: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Personatges més importants: _____

Personatges més importants: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Fets remarcables: _____

Fets remarcables: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Resultat final i conseqüències: _____

Resultat final i conseqüències: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

4. Mentre Galceran i els seus companys van a cavall i amb trabuc per les muntanyes, hi ha canvis socials i econòmics substancials a Catalunya. Fixeu-vos en el text següent i, després de documentar-vos convenientment en enciclopèdies i manuals, contesteu les preguntes que plantegem a continuació:

L'any 1819, la població de Catalunya era de 829.705 habitants; l'any 1857 s'havia doblat: 1.652.291. O sigui que en tan sols 38 anys la població s'incrementà en un 99,1%; un increment promedi anual del 2,6% que, indubtablement, no s'havia produït pel simple creixement vegetatiu, sinó per aquest creixement més una forta immigració.

La immigració durant els anys transcorreguts entre 1819 i 1857 fou resultat directe de la incidència de la revolució industrial, la qual començà a obrir-se camí decisiu a Catalunya a partir de l'any 1827. [...] La industrialització, basada en la utilització de la nova i «revolucionària» maquinària, especialment en el ram tèxtil, i en la necessitat d'utilitzar amb profitós rendiment l'energia hidràulica dels rius, com també la producció i importació de carbons que requerien les indústries allunyades dels cursos fluvials, atragueren capital d'arreu del Principat; en bona part, capital d'origen agrari. I els immigrants augmentaren: la inversió de capitals i la immigració sempre han estat molt relacionades.

M. A. Vila, *Les migracions i Catalunya* (p. 60-61)

- a) Què és la revolució industrial?
- b) Quina és aquesta *nova i «revolucionària» maquinària* de què parla Marc Aureli Vila?
- c) Esbrineu quines conseqüències tingué la revolució industrial en:
  - l'economia
  - la demografia
  - les condicions socials
- d) Els anys 1848 i 1850 són dos anys que marquen fites importants en les comunicacions a Catalunya i a Espanya. Quines?
- e) Comenteu la darrera frase d'aquest text (*la inversió de capitals i la immigració sempre han estat molt relacionades*). Reflexioneu si en els moments actuals té vigència o si cal matisar-la.

5. També Europa sofreix canvis importants en els anys en què Galceran i els seus matiners fan les seves bandositats. L'any 1848 és l'any de les anomenades *revolucions europees*, que es produeixen per unes causes més o menys comunes en diversos estats, però amb resultats diferents. Unes revolucions que havien tingut uns precedents el 1820 i el 1830. Documenteu-vos i confeccioneu una fitxa sobre aquestes revolucions que en reculli els aspectes més rellevants, seguint l'esquema següent:

	<i>Causes</i>	<i>Estats</i>	<i>Resultats</i>
1820			
1830			
1848			

6. Fixeu-vos en la segona dedicatòria de l'inici de l'obra. Cabré tria un fragment d'un poema de Josep Carner:

*Déu nos do la gosadia
de la sang independent,
i aquesta ànima difícil,
i aquest llavi malcontent.*

- a) Resumiu, en deu o dotze línies, la biografia de Josep Carner.
- b) Intenteu explicar per què Cabré deu haver triat el fragment anterior per a la novel·la *Galceran, l'heroi de la guerra negra*.

7. A l'obra que estem analitzant hi apareixen, a causa de l'argument, gran quantitat de noms referits a armes de l'època. Feu-ne una llista, indiqueu quines són les més emprades i relacioneu-les amb la tipologia de personatges que les usen.

8. En Ramon de Galceran, germà del protagonista, va morir *perquè no va respectar el toc de queda* (p. 16). Consulteu una enciclopèdia i contesteu les següents qüestions:

- Què és el toc de queda?
- Quan i per què s'aplica?
- Qui el decreta?
- Qui s'encarrega de fer-lo complir?
- Com es fa complir?

9. A la pàgina 17, hi trobem la reproducció d'una escena molt quotidiana a les places de les viles de l'època: la lectura del pregó. Encara se'n fan en alguns pobles, però en lloc de la figura del pregoner a la plaça, s'utilitzen altres mètodes adaptats als nous temps (a través d'un altaveu al campanar, per exemple):

- a) Per què l'autor escriu *dooones i hoomes de Bergaaa*, amb tanta profusió de vocals?
- b) Per què hi ha una barreja de català i castellà?
- c) Com pronuncia el castellà el pregoner i per què?
- d) Per què acaba el pregó en català íntegrament?

10. La pena de mort es va aplicar a Espanya durant molt de temps per a tots els delictes de sang. En el cas dels bandolers, es feia a través d'execució pública:

- a) Sabeu per què es feia d'aquesta manera?
- b) Sabeu per què sovint es deixava els cossos penjats durant un temps en el mateix lloc de l'execució o a l'entrada del municipi on es practicava?
- c) Investigueu una mica, buscant en manuals d'història o en llibres d'aquesta temàtica, i digueu en quins períodes de la història d'Espanya, compresa entre els inicis del segle XIX i l'actualitat, ha tingut vigència i en quins ha sigut derogada.
- d) Digueu el nom d'almenys tres estats en què sapigueu que s'apliqui actualment la pena de mort. Expliqueu algun cas recent relacionat amb la pena capital, que segurament deveu haver pogut conèixer a través dels mitjans de comunicació.

2.2. Realitat i ficció

2.2.1. La història

1. Jaume Cabré ens presenta una història explicada en seqüències que no segueixen la que se suposa que seria l'ordenació lògica dels fets: va contínuament endavant i endarrere en el temps. Feu un resum de cadascun dels capítols, ordenant-los al mateix temps cronològicament, és a dir, segons com s'entén la successió temporal lògica dels fets narrats i no segons l'ordenació que en fa l'autor en la novel·la. Seguiu l'esquema proposat en el quadre sinòptic següent:

<i>Ordre</i>	<i>Capítol</i>	<i>Resum</i>
Primer		
Segon		

Tercer		
Quart		
...		

2. El títol d'una obra literària normalment dóna pistes de quina història s'explica o de quina realitat es parla. En la novel·la de Cabré, què suggereix el títol abans de llegir la novel·la?

3. Imagineu-vos que sou un dels bandolers que surt a la novel·la i que heu estat fets presoners. Escriviu una carta a una persona de confiança (familiar, amic, capellà...) a manera de confessió personal, en la qual heu de fer constar, com a mínim:

- el vostre nom i el vostre renom (si és que en teniu);
- el lloc de la vostra detenció i les circumstàncies que la van envoltar;
- la persona que creieu que us ha pogut traïr;
- els crims que se us imputen (indicant si són tots certs o quins ho són);
- les causes que us dugueren a fer de bandoler.

4. En l'actuació d'en Galceran i, en general, en la de tots els bandolers que intervenen en la novel·la, hi ha força moments de crueltat. Llegiu amb atenció el fragment següent:

Els bandolers viuen de l'amor i de la por. Si només inspiren amor, són considerats dèbils. Si només inspiren por, són odiats i no tenen qui els doni suport.

a) Digueu, raonant la resposta, si hi esteu d'acord o no.

b) Busqueu dins la novel·la fragments on es vegi la crueltat, les accions de «sang i fetge» que feien dels bandolers persones temibles.

5. En els fragments següents es mostra com en Galceran es veu abocat a la vida erràtica i desenfrenada, a la lluita sense reflexió, sense objectius clars a llarg termini:

- [...] *ser assenyat és tenir empelt de covardia* [...] (p. 25);
- *En Jaume Galceran no havia tingut, no havia volgut temps per pensar* [...] (p. 68);
- *No pots estar quiet, Galceran: se't menjarien les cabòries, el dubte et devoraria sencer i tu li tens por* [...] (p. 74);
- *I l'única raó de ser que veia [en Galceran] a continuar respirant era per fer el corcò als soldats deslleials [...] i no volia aturar-se a pensar* [...] (p. 81).

— Eric Hobswam afirma que els bandolers són activistes, no pas ideòlegs. Digueu si hi esteu d'acord i raoneu la resposta.

6. Deteniu-vos en el passatge a l'hostal del capítol 20, rellegiu-lo amb atenció i responeu les preguntes següents:

a) Com és possible que cap de les persones de l'hostal no reconegui en Galceran i els seus homes?

b) Per què en Galceran se sent malament quan el trabucaire li diu a cau d'orella que el bandoler mata pagesos i, a més, se'n vol excusar?

c) Per què creieu que els bandolers van fent preguntes a l'hostaler i a la seva dona, si ja en saben la resposta?

d) Per què el sergent no sospita d'ells?

e) Trobeu versemblant aquest capítol? Per què?

7. A la pàgina 32 de la novel·la, hi apareix la sentència de mort d'uns bandolers companys d'en Galceran. Repasseu els exercicis 10 i 11 del primer apartat i responeu aquestes dues preguntes:

a) Us sembla versemblant pel que fa a forma i al contingut, aquesta sentència?

b) En què s'assembla aquesta sentència a la sentència d'en Serrallonga?

8. En Quim Padró, de Sant Hilari, va xerrar als soldats on podrien trobar la colla d'en Galceran, a canvi de deu mil rals. El ral és una moneda fraccionària de l'època, que amb valor variable va anar pervivint fins al darrer quart del segle XX:

a) Quina era la moneda referencial del ral? Quina fracció exacta era d'aquella moneda? Quants diners comptats en aquesta moneda són els deu mil rals?

b) Relacioneu les unitats monetàries de la columna de l'esquerra amb els estats de la dreta, tot col·locant en cada quadret el número de moneda que hi correspongui:

1. Córdoba	☐	Alemanya
2. Dínar	☐	Aràbia Saudita
3. Naira	☐	Argentina
4. Euro	☐	Brasil
5. Dirhem	☐	Emirats Àrabs Units
6. Dong	☐	Índia
7. Yuan	☐	Japó
8. Cruzado	☐	Lituània
9. Ruble	☐	Nicaragua
10. Rial	☐	Nigèria
11. Rúpia	☐	Tunísia
12. Austral	☐	Vietnam
13. Ien	☐	República Popular de la Xina

9. El final de la història (p. 82-84) narra la fi d'en Jaume Galceran i els seus companys de banditadge, els quals, com molts bandolers de la història, moren penjats a la forca. De fet, el desenvolupament d'aquesta història sembla portar inevitablement a aquest final tràgic dels personatges citats. Reprenent la història en el punt just abans que els soldats facin presoners els bandolers, escriuiu un final diferent, d'entre un i dos fulls, en el qual en Jaume de Galceran no acabi essent penjat.

2.2.2. Els llocs

1. Marqueu en un mapa físic mut de Catalunya els llocs per on transcorre l'acció de la novel·la. Indiqueu-hi tantes localitzacions com pugueu (poblacions, muntanyes, rius...) dels que surten a la lectura: Berga, les Guilleries, Solsona, Barcelona, Vic, Els Rasos, Gironella, el Cardener, Sant Sadurní, Turó d'Osormort, Vilatorrada, Sant Martí, Montrodon, Taradell, Sau, Tavertet, Tona, Seva, el Montseny, Corcó, Sant Celoni, Sant Hilari, Folgueroles, Tagamanent, la Plana, Orís i Centelles.

2. Imagineu-vos que voleu escriure una narració d'aventures que es desenvoluparia a la vostra comarca. Feu un esquema argumental, tot indicant en quins punts geogràfics faríeu transcórrer l'acció (procureu que la tria sigui variada: pobles, rius, fonts, ermites, turons...). Representeu gràficament la comarca i il·lustreu a cada lloc triat l'acció corresponent.

2.2.3. Els personatges

1. Un personatge sobresurt per damunt de tots els altres: en Jaume Galceran. Llegiu el text següent, que en parla, i contesteu les preguntes que es plantegen després. Procurant fer-ho des de la vostra experiència de lectors d'aquesta novel·la de Cabré:

Galceran és un heroi de dimensió humana, vulnerable a les febleses més quotidianes, però capaç també de les heroïcitats més sublimes. [...] A partir d'aquell moment la venjança ocupa totes les energies de Galceran. Les pulsions humanes més íntimes es posen al servei d'executar un desig tan fort que supera els límits de tota racionalitat. Tot s'associa per a dur endavant aquest sentiment primari; els altres temes s'hi subordinen. [...]

La personalitat de Jaume Galceran és tan accentuada que converteix el protagonista en el centre absolut de la novel·la. La seva trajectòria, des que el seu germà és mort pels soldats fins al moment de la seva execució, és un periple a través del qual el personatge es defineix com un home ple de matisos, empès sempre per uns ideals que intueix difícils d'imposar a la realitat. Les contradiccions apareixen de bon començament. És el preu que Galceran paga en no poder conciliar la realitat amb el desig.

M. Cerdà *et al.*, «Jaume Cabré», dins *Itineraris de lectura I* (p. 31)

- a) Digueu amb paraules vostres què vol dir que en Galceran sigui *un heroi de dimensió humana*.
- b) Quines *pulsions humanes més íntimes* posa aquest heroi *al servei d'executar un desig*?
- c) Quin és el desig de què parla el text?

- d) Creieu que en Galceran és, realment, *el centre absolut de la novel·la*? Per què?
- e) En quin sentit en Jaume Galceran és un personatge ple de matisos?
- f) Busqueu dos moments de la novel·la en què apareguin les contradiccions d'en Galceran.
- g) Per què en Galceran no pot conciliar realitat i desig?

2. El protagonista manifesta al llarg de la novel·la el perquè de les seves accions. És la combinació de causes de dos tipus: personals i sociopolítiques. Digueu quines són i en quins moments les manifesta.

3. Tot i les pors interiors, la seva lluita interna i els seus dubtes, el protagonista té una imatge exterior molt forta, per la qual cosa el poble el veu valent i invencible:

L'estrenu protagonista de la guerra dels Matiners és un heroi romàntic sense tòpics, un tipus contrapuntat per l'ardidesa i la por, pel valor i l'empenta comprovables de portes enfora, i els neguits interiors que turmenten un tarannà certament embullat.

I. Cònsul, «Jaume Cabré. Itinerari i perfil d'un narrador» (p. 28)

— Busqueu passatges de la novel·la on aparegui aquesta imatge del protagonista per adonar-vos dels contrastos i la complexitat caracteriològica que li ha donat l'autor.

4. A partir de la següent descripció física d'en Jaume Galceran, extreta de la pàgina 22, feu un dibuix de cos sencer del protagonista, i trieu entre tots el que us sembli que s'ajusta més a la idea que us n'heu fet:

A poc a poc adquirí el costum de cofar-se amb el capell d'oficial isabelí que li mantenien viu el record de la mort inútil del seu germà. Aviat el barret es va convertir en un element inseparable de la seva figura: alt com un pollancre, robust i amb veu de tro, espadenyas espellifades —que canvià per botes de muntar així que va poder— pantalons d'un blau destenyit, faixa i camisa blanca. I el capell de l'odi. I el trabuc o la pistola, segons la feina que li tocava fer.

5. Al llarg de la lectura, deueu haver pogut observar les diverses i originals maneres que té l'autor d'anomenar el protagonista. Recursos com aquest, a més d'aportar informació al lector sobre el personatge, donen més varietat i riquesa a la narració:

- a) Llegiu les diferents denominacions citades a continuació, afegiu-n'hi unes altres, feu-ne l'anàlisi morfosintàctica i busqueu-ne una expressió equivalent:

<i>Denominació</i>	<i>Pàgina</i>	<i>Anàlisi morfològica</i>	<i>Funció sintàctica</i>	<i>Expressió equivalent</i>
<i>Saltamarges sanguinari</i>	35	Nom compost + adjectiu	Aposició	<i>Bandoler violent</i>
<i>Rodamatolls enemic de sa...</i>	35			
<i>Matapagesos</i>				
<i>Jaume de Berga</i>				
<i>Llòbrec bandoler del rei pansit</i>				
<i>Jaume del Rasos</i>				
<i>El pagès Queraltó</i>				
<i>Cap de quadrilla</i>				
<i>Mariscal del rei</i>				

- b) Aquest mateix recurs, el podeu fer servir vosaltres en els vostres escrits. Practiqueu-lo redactant una autobiografia, d'una extensió aproximada d'una pàgina, on cada vegada que us anomeneu, ho feu d'una forma diferent i original.

6. En els mots encreuats que trobareu tot seguit, es juga amb adjectius aplicables al caràcter de les persones. Un cop resolt l'encreuat, assenyaieu els que siguin aplicables al protagonista (en Jaume Galceran):

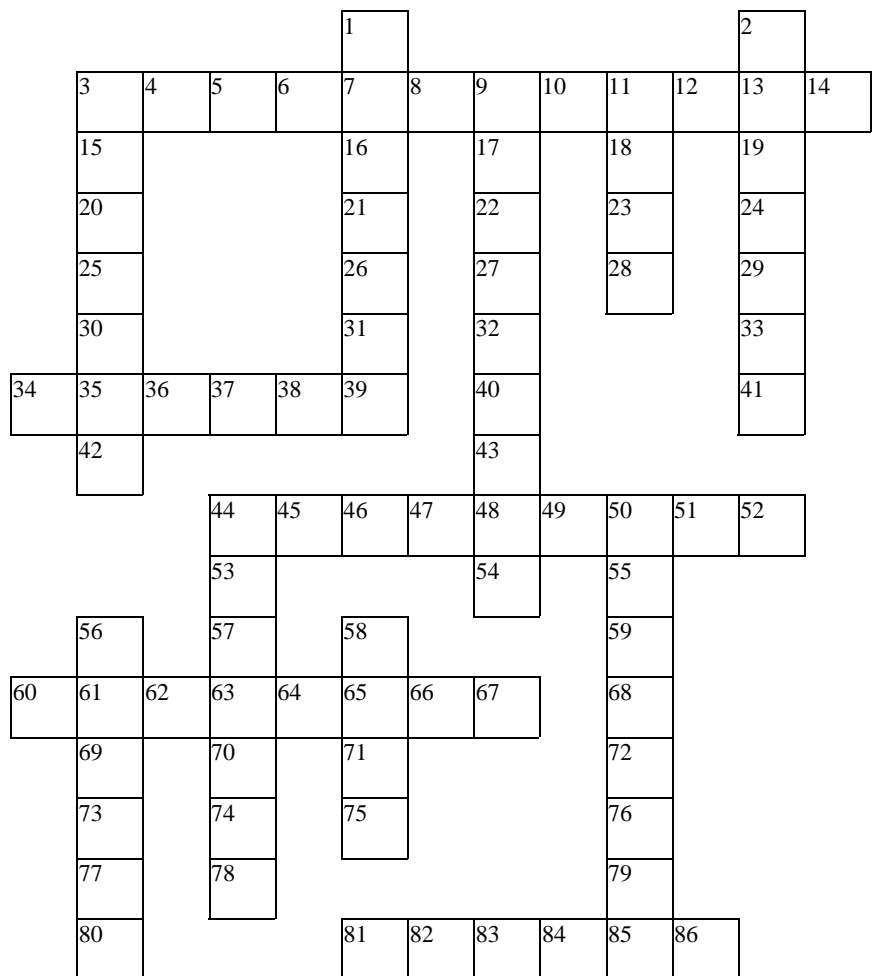
(*Mecànica de resolució*: us donem el llistat d'adjectius; tots i cadascun d'aquests mateixos adjectius seran definits a l'apartat de definicions perquè els poseu en el lloc corresponent.)

Adjectius definits: *colèric, compassiu, complex, contestatari, heroic, just, mesurat, pedant, plàcid, primari, sanguini, serè, turmentat i vehement.*

Definicions:

Horizontals: 3. Que contesta sistemàticament el sistema polític i social establert i refusa d'integrar-s'hi. 34. Persona que fa ostentació de saber o d'erudició, tenint-ne o no. 44. Que sent o expressa compassió. 60. Que parla amb ímpetu, amb vehemència. 81. Tranquil, calmós.

Verticals: 1. Que parla o actua amb moderació, amb mesura. 2. Es diu de l'home que jutja i actua de manera dogmàtica, simplista i, sovint, irreflexiva. 3. No simple, complicat. 9. Home que pateix una gran angoixa o aflicció. 11. A l'inrevés, home que obra amb equanimitat, segons el seu sentit de justícia. 44. Home que fàcilment es deixa portar per una irritació violenta contra qui l'insulta, l'injurïa o, simplement, no li dóna la raó. 50. De temperament explosiu, com si li bullís la sang. 56. Que actua amb heroïcitat. 58. Que pensa o actua amb serenitat.

7. Repreneu l'exercici en què heu fet la llista de bandolers de l'entorn d'en Galceran (exercici 2 del subapartat 2.2.1.) i completeu la llista buscant en la novel·la dos adjectius dels que utilitza l'autor per descriure cada personatge. A continuació, escriviu-ne un de diferent que aplicariu vosaltres a cadascun:

<i>Personatge</i>	<i>Adjectivació de l'autor</i>	<i>Adjectiu vostre</i>

8. La complexitat psicològica del protagonista es manifesta també en la manera com es relaciona amb els altres personatges, diferent en cada cas, però sempre marcada pel seu caràcter esquerp. Definiu la relació d'en Galceran amb els personatges següents i indiqueu si es manté invariable o si canvia amb l'evolució dels fets:

<i>Personatges</i>	<i>Relació</i>	<i>Igual</i>	<i>Diferent</i>
La seva mare			
Benet Tristany			
Mitjagalta			
Segimon			
Biel			

9. En Biel, en el seu retrobament amb en Galceran ja bandoler, li demana que retorni a casa per fer de pagès, però el protagonista no s'hi veu amb cor. Busqueu arguments que pot tenir en Biel a favor que en Jaume torni a treballar la terra i arguments que pot tenir en Jaume en contra de tornar-hi (digueu els que diuen els personatges en aquest passatge, però també d'altres que us suggereixi a vosaltres el mateix desenvolupament de la trama):

<i>Biel (a favor)</i>	<i>Jaume (en contra)</i>

10. No tots els personatges de l'obra són bandolers. En Biel, el mosso fidel, representa el pagès lligat a la terra, el que hauria estat en Galceran si no hagués optat per la rebel·lió. En Biel és el contrapunt de l'heroi. Feu un escrit d'unes vint línies especificant el perfil d'aquest personatge secundari tan interessant.

11. En aquesta obra hi ha relativament pocs personatges femenins, però els que hi apareixen tenen una funció molt clara:

a) Ompliu el quadre següent seguint l'exemple:

<i>Nom</i>	<i>Rol</i>	<i>Perfil</i>
Na Galcerana	Mare del protagonista	<i>Una dona corsecada pels anys i pels treballs (p. 11) Cridà Jaume, fill, amb veu dèbil [...] no te'n vagis, amb veu afònica i inútil (p. 18)</i>
Maria	Promesa d'en Ramon Galceran	

b) Traieu conclusions del paper de la dona en la societat de l'època a partir del quadre anterior i de les citacions següents:

- [...] *en el temps que corria fora de casa [en Galceran] quasi no havia necessitat dona [...]* (p. 68)
- [...] *endinsat al bosc, es perdé com una senyora [...]* (p. 77)

2.3. El punt de vista narratiu

1. Ja heu vist que Cabré utilitza una tècnica narrativa en què l'ordre amb què ens explica la història no és pas lineal. Fixeu-vos en el següent comentari sobre aquesta obra, fet per un imaginari crític literari:

El relat comença *in media res*, però en el següent capítol se situa, mitjançant una analepsi, en l'inici de la història de Jaume Galceran com a bandoler, i tindrà una resolució fatal, a través d'un desenvolupament no exempt de complexitat en un joc de dualitats dinàmiques, en què es barregen realitat i ficció, món real i vida interior. Joc de dualitats que afecta la narració, ja que la trama argumental és presentada per l'autor en dos plans narratius diferenciats, que determinen l'estructura interna de la novel·la: d'una banda, allò que podríem anomenar —segons la terminologia tradicional— *plantejament i nus*; de l'altra, allò que —seguint aquesta mateixa terminologia— denominaríem *desenllaç*. Dos plans que es visualitzen tipogràficament i que es presenten, segurament, com a expressió formal de la dialèctica en què es debat constantment la complexa personalitat del protagonista.

- a) Què vol dir *in media res* i *analepsi* en el fragment anterior?
- b) Hi esteu d'acord, que és *un relat no exempt de complexitat*? Digueu per què.
- c) A què es refereix el text quan parla de *resolució fatal*?
- d) Per què diu que hi ha *un joc de dualitats dinàmiques*? Quines són, segons el text, aquestes dualitats?
- e) Digueu quina és l'estructura interna de la novel·la, tot remarcant els capítols que comprèn cadascuna de les parts.
- f) Com es visualitzen tipogràficament els dos plans narratius?
- g) Esteu d'acord amb l'afirmació que es fa a la darrera frase del text? Per què?

2. Observeu el treball de l'escriptor en el fragment següent. L'originalitat de combinar l'estil directe i l'indirecte; l'explicació i el diàleg. Observeu, també, com la manca d'alguns signes de puntuació imprimeix velocitat, vertigen, nerviosisme gairebé, al text:

«i en Galceran va dir al soldat digues al senyoret que en Galceran se'ls ha escapat pels pèls, que se ha escapado por los pelos, mi teniente i l'altre al carajo con el Galceran, què diu? preguntava en Segimon, que al carall amb en Galceran, i en Sagi vell vingia riure perquè veia propera la mort [...]» (p. 55)

- Reescriuiu el fragment anterior de dues maneres: primer, en estil indirecte, fent de narradors omniscients que coneixeu tot el que passa i ho narreu linealment per al lector; en segon lloc, escriviu el fragment de manera dialogada.

3. Intenteu definir, a partir dels adjectius que us proposem (i altres que se us acudeixin) el ritme, el to i el registre de l'obra *Galceran, l'heroi de la guerra negra*. Poseu en comú les vostres conclusions i, d'aquesta manera, expressareu com és l'obra per a vosaltres. Haureu estat lectors crítics, és a dir, bons lectors:

	<i>Ritme</i>	<i>To</i>	<i>Registre</i>
Contudent	☐	☐	☐
Estàndard	☐	☐	☐
Ràpid	☐	☐	☐
Agressiu	☐	☐	☐
Col·loquial	☐	☐	☐
Dolç	☐	☐	☐
Didàctic	☐	☐	☐
Dialectal	☐	☐	☐
Violent	☐	☐	☐
Culte	☐	☐	☐
Ombrívol	☐	☐	☐
Formal	☐	☐	☐
Frenètic	☐	☐	☐
Optimista	☐	☐	☐
Familiar	☐	☐	☐
Àgil	☐	☐	☐
Pessimista	☐	☐	☐
Barroer	☐	☐	☐
Pausat	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐

4. En una entrevista al diari *Avui*, del 12 d'octubre de 2000, l'autor comenta que no fa de la mateixa manera un conte que una novel·la:

Molts contes parteixen del final. Tinc un final que m'agrada i em dic ostres, a veure si això ho converteixo en història. De la majoria dels contes en veig d'entrada el final o una idea global.

—Mireu de seguir aquesta tècnica de l'escriptor. Busqueu una notícia actual de la secció de successos d'un diari de la vostra zona. Intenteu imaginar com van anar els fets i narreu-los de manera que acabin com diu la notícia.

5. Des del punt de vista de l'expressió narrativa, Cabré aconsegueix imprimir a la seva prosa agilitat i vivacitat, dues característiques que potencien la idea de dinamisme de l'obra en dos aspectes: la narració dels fets i de les situacions i l'exposició dels pensaments. Llegiu el fragment següent, extret de l'obra, i després feu les activitats que us proposem:

«[...] i en Jaume de Berga, el ferotge, començava a sentir-se alleugerit, ara que ja no li calia decidir, ara que només havia de seguir la veta i notava que li treien una llosa de les espatlles i somreia tranquil perquè li arribava l'hora de descansar i en la follia del moment s'imaginava acaronent el llom d'una vaca, lligant-li la cua a l'anca i atansant amb el peu l'escambell i la munyidora a les mamelles i cantava entre les dents com ho solia fer al boual.» (p. 55-56)

a) El fragment anterior explica de forma dinàmica el devenir dels pensaments. Expliqueu quins recursos usa l'autor per aconseguir-ho en els següents aspectes:

• morfosintaxi: .....

.....
.....

• prosòdia (puntuació de la frase): .....

.....
.....

• lèxic: .....

.....
.....

b) Digueu de quines altres maneres l'autor aconsegueix imprimir aquesta mateixa força expressiva a la narració. Exemplifiqueu-ho.

6. La presència del narrador en una obra es pot valorar, entre altres aspectes, a través del punt de vista narratiu i de la seva actitud davant dels fets narrats o dels personatges. Digueu quin punt de vista i quina actitud pren l'autor a *Galceran, l'heroi de la guerra negra*.

7. El narrador es fa ressò dels pensaments més íntims del protagonista. Explicita el seu conflicte intern utilitzant un recurs propi de la narrativa moderna: el flux de consciència o monòleg interior. L'estil directe, l'estil indirecte i l'estil indirecte lliure, però, són altres estils narratius que també empra, segons el grau de dramatisme i d'intensitat que li convé imprimir a la narració. Després de documentar-vos, si és el cas, sobre cadascun d'aquests estils, digueu quin és present en cadascun dels fragments següents:

- [...] *es consumia pensant qui donarà el farratge avui, en Biel, i avui fa vint dies que no munyo, ho farà en Biel [...]* (p. 23) .....
- Va fer un badall sorollós i va dir no s'hi deuen estar molta estona, oi?, i l'hostaler, depèn, va com va, i s'atansava a la porta.* (p. 65) .....
- [...] *i quan vau poder posar els animals a trot suau vau parlar de la feta i cap dels dos no volia confessar que no, que hi havia coses que no rutllaven [...]* (p. 46) .....
- Què fas amb aquest capell?* —*reaccionà l'oficial a la desesperada.* .....
- Vaja, l'home ens surt maleducat, eh?* —*reia el Queraltó*—. *No em diguis que és teu!* (p. 35)

8. En les pàgines de la novel·la de Cabré, hi trobem emprades pel narrador les tres persones gramaticals. Digueu si aquesta diversitat té alguna finalitat específica respecte a la veu narrativa o al punt de vista. Citeu algun petit fragment per il·lustrar la vostra resposta.

9. Amb *Galceran, l'heroi de la guerra negra* heu pogut comprovar que la narració i els fets narrats són coses diferents. I vosaltres, com a públic lector, hi teniu accés a través de l'exposició o expressió que en fa el narrador. Comprovem si aquests conceptes queden prou clarament diferenciats: col·loqueu davant de cada definició que se us proposa el nom del concepte que creieu que s'hi escau (*relat, història, discurs narratiu*):

- ..... Els fets narrats; contingut o conjunt d'esdeveniments que són explicats pel narrador.
- ..... L'obra literària; mitjà pel qual el narrador fa arribar al públic el contingut de la narració.
- ..... La narració; l'expressió que fa el narrador dels fets narrats organitzant els recursos lingüístics i literaris amb finalitat estètica.

10. En una obra plena d'actes violents, entre tanta sang i tants morts, hi trobem també ironia i sarcasme, els quals són introduïts per l'autor a través sobretot del narrador, però també de la veu del protagonista, a partir de:

- comentaris «fora de to»: *Ho van deixar fet una porqueria* (referint-se a l'assassinat d'en Porredon);
- renecs amb molta força: *colló* (tal com s'autoanomena el protagonista);
- maneres de referir-se als personatges; sobretot al protagonista: *llòbrec bandoler del rei pansit*.

- a) Quins passatges heu trobat que tenen gràcia o ironia?
- b) Com aconsegueix aquest efecte, l'autor?

2.4. La llengua i l'expressió literària

1. Força sovint, les inquietuds lingüístiques dels escriptors en català no són sols estilístiques (com usar la llengua) sinó també sociolingüístiques (per què usar-la). Vegeu què diu Cabré:

Hi ha gent que diu que escriure en una llengua d'àmbit restringit és ser província, no ser universal. Per a ells només compten les llengües milionàries i amb una estructura d'Estat que les legitimi. Per tant, posen a la corda fluixa, entre d'altres, les literatures noruega, sueca, finesa, holandesa, danesa, yiddish, hongaresa, búlgara, sèrbia, croata, bretona, gallega, basca, grega, txeca, eslovena, eslovaca, albanesa, catalana..., això sense ser exhaustiu i sense moure'ns de l'àmbit de llengües europees de cultura, la majoria de les quals tenen una estructura d'Estat que les defensa, les protegeix i els dóna prestigi social malgrat el seu àmbit d'ús restringit. Hi ha gent que se sent incòmoda perquè voldrien que Europa fos més simple. Voldrien que a França es parlés el francès, a Holanda l'holandès, a Àustria l'austríac i a Suïssa el suís.

J. Cabré, *El sentit de la ficció* (p. 19-20)

- a) Té raó la gent que diu que escriure en català és ser província i poc universal? Aquesta qüestió preocupa autors que escriuen en català, gallec o bretó, però pas no els qui ho fan en anglès, espanyol o francès. Per què?
- b) Quina és la tesi que s'extreu d'aquest fragment de Cabré? Quina raó mou Cabré, un escriptor consagrat, a escriure un text com aquest?
- c) Sabeu on es parla la llengua yiddish?
- d) Quines llengües de les esmentades a la quarta i la cinquena línies del text identifiqueu amb un estat determinat i quines no?
- e) Digueu les llengües que es parlen a:
  - França:
  - Holanda:
  - Àustria:
  - Suïssa:
- f) La Unió Europea va declarar un any determinat com a Any Internacional de les Llengües. Sabeu quin any? Quina finalitat tenia aquesta iniciativa europea?

2. Jaume Cabre parla de la relació entre l'autor i les paraules en una entrevista que li van fer a l'*Avui* el 14 d'octubre de 1999:

La creació literària es basa en les paraules. La reflexió fonamental és estilística. Trobar el to de la novel·la és el més important [...] Trobar el to vol dir trobar el ritme, la cadència de les frases, com parlen els personatges, el narrador... Constantment fas reflexions estilístiques que et fan ser conscient del registre lingüístic que faràs servir en cada situació i per a cada personatge. Has de filar molt prim. Cap paraula no és gratuïta i s'ha de col·locar en el lloc que interessa a cada moment.

a) Observeu com en Galceran demana al rabadà Pere Matots que el guareixi (p. 29): *Au, apedaça'm. [...] Te'n podràs anar quan hakis enllestit. I compte amb parlar, que t'hi va la pell.* Feu el mateix que Cabré en el text anterior, tot intentant adequar el registre lingüístic i el to a la situació que se us demana:

- un fill ho demana a la mare, a casa seva;
- un pacient ho demana a la metgessa, a l'hospital.

b) Poseu altre cop en pràctica les tècniques de què ens parla l'autor. Escriviu, ara, com ens farien saber que volen anar al lavabo (què i com ho dirien), els personatges següents:

- una nena de tres anys;
- un senyor elegant d'uns cinquanta anys;
- un home borratxo a les tres de la matinada;
- una jove estrangera que no domina prou la nostra llengua;
- una dona vella que és molt de la broma.

3. L'autor posa en boca del narrador o dels personatges comparacions i metàfores molt lligades al món natural, animals, fenòmens meteorològics... d'una gran riquesa. Busqueu tres mostres de cada figura retòrica i escriviu-ne una versió en sentit no figurat, seguint l'exemple:

METÀFORES

Es preparava calamarsada = es preparava brega

.....

.....

.....

COMPARACIONS

Ens aixafaran com a escarabats = ens mataran cruelment

.....

.....

.....

4. Els colors que més destaquen al llarg de la novel·la, a través de denominacions i imatges diferents, són el negre i el roig. Llegiu els fragments següents i digueu quin significat té aquesta simbologia.

- [...] *et fa pànic la mort negra ara que l'has vista a la vora* [...] (p. 16-17)
- [...] *i sentia ganes de tornar enrere i oblidar la mort negra del seu germà, però el barret que el cobria l'arrossegava a la follia de la sang.* (p. 23)
- [...] *els ulls injectats en sang* [...] (p. 32)
- [...] *les ombres començaven a allargassar-se, rogenques.* (p. 43)
- *Era nit tancada quan van encendre un foc discret que il·luminava màgicament de roig i d'ombra els rostres fatigats dels emboscats.* (p. 61)
- [...] *s'adormí amb somnis foscs* [...] (p. 69)

5. *Eos. Diccionari terminològic català*³ explica que *renec* és una paraula que ve del llatí, RENEGARE, és a dir, 'tornar a negar, negar categòricament'. I la defineix com a 'paraula tinguda per grollera o indecent, usada com a interjecció i característica del llenguatge col·loquial'. Segons el *Diccionari general de la llengua catalana*, *insultar* és 'ofendre amb actes o paraules ultratjosos':

- a) Busqueu exemples de renecs i d'insults dins *Galceran, l'heroi de la guerra negra*.
- b) Poseu una creu en les opcions que us semblin més adequades o escriviu-ne una altra si no hi trobeu la que s'escau:

Utilitzar renecs...	☐ és incorrecte.
	☐ és aconsellable.
	☐ depèn del context, de la intenció, del registre...
	☐ .....
L'autor n'usa...	☐ per escandalitzar el lector.
	☐ per donar versemblança al text.
	☐ perquè vol reproduir la parla dels bandolers de l'època.
	☐ .....
Quan en llegiu...	☐ penseu que donen força al text.
	☐ us fan riure, hi són per divertir.
	☐ creieu que no s'han d'utilitzar en una obra literària.
	☐ .....
Si n'useu...	☐ no ho feu mai per escrit, només en llenguatge oral.
	☐ preneu model de les persones del voltant.
	☐ els vostres renecs o insults estan plens de castellanismes.
	☐ .....

6. L'endemà de l'enterrament del seu germà, des del llit estant, en Jaume Galceran es va sobtar: *Quan el sol badallava a l'horitzó, sentí remor de cavalls i s'incorporà com un llamp* (p. 13-14):

- a) En la frase anterior, hi ha dues figures retòriques: digueu-ne els noms, remarqueu quin fragment abasta cadascuna i expliqueu-ne el significat.
- b) Inventeu-vos-en vosaltres també una de cada tipologia.

³ ARNAU, H. et al. *Eos. Diccionari terminològic català*. Barcelona: Vicens-Vives, 1993.

7. El sentit figurat és un dels recursos lingüístics presents al llarg del text, bé sigui a través de locucions i de frases fetes, bé sigui a través frases encunyades per l'autor. Expliqueu breument el significat de les frases següents i digueu si són frases fetes i locucions de la llengua comuna o si són invenció de Cabré:

<i>Frase</i>	<i>Significat</i>	<i>Frase feta?</i>
<i>Fer la santa (al govern)</i>		
<i>Enfilar l'agulla de la mort</i>		
<i>Seguir la veta</i>		
<i>Donar un cop de mà</i>		
<i>Fer el cor fort</i>		
<i>Covar la mort</i>		

8. El domini de la llengua que té Jaume Cabré arriba als aspectes més usuals de l'idioma. Així, trau un gran rendiment dels diferents usos que pot tenir el verb *fer* a la llengua d'ús corrent. Canvieu la forma subratllada del verb *fer* (o la perífrasi on apareix) per un altre verb sense alterar el sentit de la frase, tal com es fa a l'exemple.

*Ex.: Galceran féu aturar els somics de la mare.
Galceran manà aturar els somics de la mare.*

- Aquesta guerra s'ha fet envitricollada per a tots.

- Galceran féu mitja volta i es va perdre com un llamp camí avall.

- A Galceran, els pensaments li feien mal.

- Agafava trabuc o pistola, segons la feina que li tocava fer.

- Els dos feien tombs lents sobre un eix imaginari.

---

9. Amb en Galceran davant la forca, el públic congregat per veure'l executar parlava de les barrabassades que havia fet. *Barrabassada* és un substantiu que prové del nom de Barrabàs, personatge bíblic posat sempre com a exemple de maldat. Digueu quin personatge, real o imaginari, és l'origen de cadascuna de les següents paraules i expressions:

<i>copernicà:</i>	_____	<i>piquiponiana:</i>	_____
<i>decibel:</i>	_____	<i>messianisme:</i>	_____
<i>afrodisíac:</i>	_____	<i>pasteuritzat:</i>	_____
<i>daguerrotip:</i>	_____	<i>cronòmetre:</i>	_____
<i>daltonisme:</i>	_____	<i>lul·lià:</i>	_____
<i>quixotesc:</i>	_____	<i>watt:</i>	_____
<i>platònic:</i>	_____	<i>saxofon:</i>	_____

10. Hi ha dos passatges (als capítols 10 i 22) en què Cabré empra l'escriptura prefabriana (d'abans de la normativització del català escrit), pròpia del segle XIX, per recollir edictes oficials contra els bandolers:

- Digueu si hi ha alguna raó per fer això o si és un pur artifici o joc, sense cap motivació específica.
- Remarqueu, en base al text dels passatges citats, les diferències ortogràfiques entre aquesta escriptura i la del català actual.
- Reescriuiu el primer text (p. 32) seguint les normes ortogràfiques actuals.

2.5. L'autor: Jaume Cabré

1. Coneixeu amb més aprofundiment Jaume Cabré (com per a la resta d'exercicis, podeu consultar la pàgina web sobre l'autor, <http://www.escriptors.com/autors/cabrej/index.html>, i la *Gran Enciclopèdia Catalana*), tot omplint el quadre següent:

<i>Nom complet</i>	
<i>Lloc de naixement</i>	
<i>Data de naixement</i>	
<i>Titulació acadèmica</i>	
<i>Professions exercides</i>	

2. Llegiu l'entrevista a Jaume Cabré que trobareu a l'annex d'aquest dossier per conèixer una mica com pensa i com escriu l'autor. Imagineu-vos que teniu l'oportunitat de parlar amb ell i, distribuïnt-vos en grups reduïts, trebal·leu les propostes següents:

- Plantegeu-vos quines preguntes i quins comentaris li faríeu sobre *Galceran, l'heroi de la guerra negra*.

- b) Poseu en comú totes les qüestions i trieu les més interessants. Entre tots, elaboreu una entrevista digna del millor periodista literari.
- c) Intenteu imaginar què respondria l'autor en cada cas i què li semblarien els vostres comentaris.
- d) Si en teniu l'oportunitat, feu-li arribar les preguntes més interessants i els comentaris més enginyosos.

3. Jaume Cabré és un escriptor a qui agrada reflexionar sobre les qüestions bàsiques de la literatura com a acte de creació: sobre què és escriure i per què hi ha gent que escriu coses. Vegeu què en diu, en una d'aquestes reflexions:

[Per què escric?] *És un gran misteri i és la pregunta que em fan sovint però que no sé respondre. Normalment ho soluciono dient que escric perquè, si no, rebentaria. Aquesta resposta no és una boutade; és una manera d'explicar aproximadament que les raons per posar-me a escriure són profundes, íntimes i desesperadament inexplicables. És clar que també escric per explicar-me. I escric per mirar d'entendre'm. En secret també sé que quan escric no penso en cap lector concret a qui pugui agradar allò que escric. Confesso que escric perquè m'agradi a mi [...]. Per tant, m'imagino que escriure amb la intenció de mirar d'entendre'm, usar l'escriptura com a eina d'autoconeixement pertany a l'àrea de l'inefable: la creació, entre altres coses suposa arrencar sentiments, vida, pensaments del no-res verbal i fer-los sorgir en forma i força de paraules i de sintaxi. [...]*

Quan començo una novel·la, no sé sobre què vull escriure, ni quant de temps hi hauré de dedicar, ni si val la pena l'esforç. Només sé que vull escriure, i malgrat el cúmul d'incerteses personals que solc arrossegar, m'envaeix una estranya fe en mi mateix perquè sé que la inversió en hores, energia i vida em durà a un resultat, bo o dolent, però no em durà al no-res. [...]

Aquesta situació, viscuda dia a dia, aboca l'escriptor cap a una ètica de l'escriptura feta de principis no escrits que es resumeixen en l'actitud de buscar profunditat, buscar l'ànima de les paraules, no escriure per escriure sinó escriure textos necessaris per a un mateix amb paraules necessàries i a partir d'una necessitat d'escriure necessària.

J. Cabré, *El sentit de la ficció* (p. 13-15)

- a) Per què escriu Jaume Cabré? Que no pensi en cap lector concret, vol dir que no pensi en el públic? Per a Cabré, per què és necessari escriure?
- b) A què es refereix quan parla de *pensaments del no-res verbal*?
- c) Què és l'ètica de l'escriptura? Tots els escriptors la segueixen, aquesta ètica?
- d) Sigueu agosarats: havent llegit *Galceran, l'heroi de la guerra negra*, intenteu imaginar-vos què ha pogut fer que Cabré tingui la necessitat d'escriure una novel·la com aquesta.

4. Us proposem que feu d'investigadors privats i esbrineu quina relació tingué Jaume Cabré amb Ofèlia Dracs. La consulta biogràfica en una enciclopèdia us ajudarà:

a) Quan s'inicià la «relació»? Encara «funciona»?

b) Quines persones s'hi van veure «embolicades»? Què feien?

5. Els qui intervenen en l'experiència d'Ofèlia Dracs es poden enquadrar en l'anomenada *generació dels setanta*. Una generació d'escriptors i escriptores de Catalunya, País Valencià i les Illes, nascuts després de la Guerra Civil espanyola, que assumien el repte de continuar la tasca de recuperació cultural iniciada pels autors que els precediren, com Josep Vallverdú i altres. Després d'haver-vos documentat convenientment, relacioneu amb fletxes els noms d'escriptors d'aquesta generació que us facilitem tot seguit i el gènere o els gèneres que conreen o han conreat:

Montserrat Roig	
Jordi Coca	Narrativa
Josep Piera	Assaig
Carme Riera	
Jaume Pont	Poesia

6. L'obra de Jaume Cabré no es limita a l'obra més coneguda, les novel·les i els guions televisius. Classifiqueu per gèneres els títols següents, corresponents a obres de l'autor, tot consignant l'any de la seva edició o de la seva emissió: *Pluja seca*, *Vostè jutja*, *El sentit de la ficció*, *Senyoria*, *Toquen a morts*, *La teranyina*, *Estació d'enllaç*, *Fra Junoy o l'alegria dels sons*, *La granja*, *L'ombra de l'eunuc* i *Viatge d'hivern*.

Narrativa: _____

_____

_____

Assaig: _____

_____

Teatre: _____

_____

Guió: _____

_____

III. ALTRES PROTAGONISTES, ALTRES HISTÒRIES

1. PEROT ROCAGUINARDA VIST PEL RECTOR DE VALLFOGONA

1. Un dels escriptors catalans anteriors a l'època actual que va fer alguna referència als bandolers va ser Francesc Vicent Garcia, més conegut com *Rector de Vallfogona*. Llegiu el poema següent⁴, dedicat a Perot Rocaguinarda, a qui el poeta degué conèixer personalment:

*Quan baixes de muntanya, valent Roca,
com si una roca de Montseny baixara,
mostres al món la fortalesa rara,
que per a tu sa fúria tota és poca.*

*Ninguna de tes bales lo cap toca
de qui no et veja, si no fuig la cara,
que ton valor insigne no s'empara
tras falsa mata ni traidora soca.*

*Tot aquest Principat fas que badalle,
que et persegueix de sou i persegueixes
ab mortal i fúnebre parasisme.*

*Qui tinga el tal judici mire i calle,
o diga't Senyoria, que ho mereixes
per lo millor pillard del cristianisme.*

- c) Expliqueu, en prosa, el contingut de cadascuna de les estrofes d'aquesta composició (si hi ha alguna paraula o expressió que no entengueu, consulteu els diccionaris).
  - d) Llegit i entès el poema, quin to us sembla que hi empra, l'autor: de lloança o de crítica? Per què creieu que utilitza aquest to?
  - e) Quin tipus de composició poètica va dedicar el Rector de Vallfogona a en Rocaguinarda? Digueu les característiques estròfiques, mètriques i de rima per les quals heu deduït que és del tipus que dieu.
  - f) Un dels recursos retòrics més explotats pel Rector de Vallfogona i els poetes de la seva època és l'hipèrbaton. Definiu què és i busqueu-ne una mostra en cada estrofa.
  - g) *Badalle*, *mire i calle* són tres formes verbals del poema. Reescriuiu-les en la seva forma actual i digueu-ne el temps, el mode i la persona gramatical.
2. Esbrineu les dades biogràfiques i literàries més remarcables de Francesc Vicent Garcia:
- Dates de naixement i de mort, i motivació de la seva denominació com a poeta,
  - moviment literari a què pertany i característiques remarcables dels seus poemes.
3. Hi ha poques obres escrites en època de bandolerisme que tractin aquest fenomen. Segons el crític Joan Fuster, s'explica en part perquè el bandolerisme va ser més actiu durant la Decadència. Consulteu manuals de literatura i responeu les preguntes següents:
- Quins anys comprèn, aproximadament, aquest període de la literatura catalana?
  - Quines causes polítiques, socials i culturals el provoquen?

---

⁴ Versió (n'hi ha d'altres) de FUSTER, J. *Obres completes/5*, p. 61.

2. PANXAMPLA, BANDOLER DE L'EBRE

1. Ja hem vist que la cançó, sigui popular o sigui d'autor, també poua en les històries de bandolers per buscar-hi la inspiració o per preservar-ne la memòria, com ara la següent. El protagonista de la cançó següent és en Pau Canyelles Vilalta, conegut amb el sobrenom de *Panxampla*, un bandoler que actuava per les comarques de l'Ebre català al darrer quart del segle XIX. Llegiu la cançó i feu, després, les activitats que us proposem:

Panxampla

Ai! Escolteu, ateneu!

*Si a la serra d'Alfara se sent
encara el soroll del trabuc
de Panxampla, el darrer bandoler.*

*El seu crim primer va ser per amor;
diuen que el segon va ser per traïció.
I, a partir d'aquí, cercat pels «civils»,
fugí a la muntanya, a viure pel port.*

*Baixava a Roquetes, a buscar menjar,
diners i una roba per passar els hiverns.
I sempre deixava, per tota senyal,
tres flors a la porta de casa d'algú.*

Ai! Escolteu, ateneu!

*Si a la serra d'Alfara se sent
encara el soroll del trabuc
de Panxampla, el darrer bandoler.*

*Tres cops va anar a França, s'hi va enamorar,
i, amb la Victorina, allí es va casar.
Però sempre el prenien i el feien tornar,
pos la seua fama impedia amagar.*

*Consells i sentència dictaren a mort,
i allà a Tarragona morí de genolls:
per dues vegades va ser afusellat,
prop de sa estimada, un mossèn i els soldats.*

Ai! Escolteu, ateneu!

*Si a la serra d'Alfara se sent
encara el soroll del trabuc
de Panxampla, el darrer bandoler.*

*Va anar gent de Móra, Gandesa i Falset,
de Valls, Vila-seca, Tortosa i Montblanc.
Per tot testament va deixar un retrat:
milers se'n van vendre, arreu de l'Estat.*

Ai! Escolteu, ateneu! [set vegades]

Quico el Cèlio, el Noi i el Mut de Ferreries: *Es cantava i es canta*

- a) Quin tipus d'arrel té, en els seus inicis, la història delictiva que se'ns explica: afany de guanyar diners, despit, qüestió política? Raoneu la vostra resposta.
- b) A la lletra d'aquesta cançó s'explica, en certa forma, la manera d'actuar de Panxampla en els seus robatoris. Per què creieu que *deixava, per tota senyal, / tres flors a la porta de casa d'algú?*
- c) La cançó fa referència a diverses viles. Enumereu-les, digueu a quina comarca pertanyen i especifiqueu si són capital de comarca o no. Feu servir una taula com la següent:

<i>Vila</i>	<i>Comarca</i>	<i>Capital?</i>

- d) Serra d'Alfara, Roquetes, el port... De quin port en concret creieu que es parla exactament, a la cançó?
- e) La paraula *port* i la paraula *civil* que surten en el text poden tenir un significat o un altre segons el context en què les trobem, i també poden pertànyer a una categoria gramatical o a una altra. Digueu:
- Quins significats diversos poden arribar a tenir (digueu-ne el màxim nombre que pugueu).
  - Si és el cas que cadascuna d'aquestes paraules puguin pertànyer a categories gramaticals diverses, segons el significat, a quines?
  - Quin significat tenen i a quina categoria gramatical pertanyen quan surten en aquesta cançó.
  - Quin fenomen semàntic fa que, com en aquest cas, una mateixa forma lingüística tingui diversos significats?.
- f) El vers *El seu crim primer va ser per amor* conté un recurs literari que és força habitual en la llengua comuna:
- Quin és i en què consisteix?
  - Busqueu-ne algun altre exemple en el text.
- g) Segons la cançó, fou *el darrer bandoler*, una afirmació exagerada (aquella va ser època de molts bandolers, i alguns encara actuaren després que ell) només explicable per la doble funció de la frase en la cançó: de contingut (mitificació del personatge) i de forma (recurs literari de joc fonètic). Esbrineu, amb l'ajuda si cal de manuals, el nom d'aquest recurs literari, feu-ne una breu explicació i poseu-ne algun exemple pensat per vosaltres.

- h) Si teniu ocasió de sentir cantada aquesta cançó pels seus intèrprets, segurament notareu que hi ha algunes formes lingüístiques que no són dites de la forma estàndard: *minjar, dixava, ginolls* i *dixar*:
- A quins mots de l'estàndard corresponen aquestes formes dialectals?
  - Esbrineu quin fenomen fonètic opera en les paraules anteriors.
- i) En el text de la cançó, hi apareix una paraula en cursiva (*pos*):
- Per què creieu que és escrita en cursiva?
  - Digueu una o més formes alternatives que proposaríeu.
- j) La darrera estrofa comença amb una frase que conté una incorrecció des del punt de vista sintàctic. Quina? Proposeu la forma correcta.

3. ANJUB: LA SANG FA SANG

1. La novel·la del bandoler Anjub s'inicia amb unes paraules del protagonista que ens donen moltes pistes sobre la lectura que ens trobarem. Només llegint aquest fragment, que reproduïm tot seguit, podeu saber un pilot de detalls de l'obra. Aquesta anticipació al contingut de la lectura és un bon recurs per a una bona comprensió lectora.

Tancat al calabós de Ca la Vila d'Ascó, espero que arribi el 12 de novembre, dia en què me donaran garrot en execució pública, aquí davant mateix, a la plaça de la Verdura. Una vegada complida la sentència, és la meua última voluntat que totes estes cartes siguin lliurades a mà a mossèn Joan Villasegí, rector de la parròquia d'Ascó.

- a) Què indica el títol de la novel·la?
- b) On es troba el protagonista? Què li passa?
- c) Quina tipologia de textos trobarem darrere aquest inici? A qui van adreçats aquests textos?

2. Llegiu atentament, un parell de vegades, el primer capítol d'aquest llibre, que apareix recollit a l'annex 5. Només amb la lectura d'aquest capítol, l'autor ja ens enceta moltes de les temàtiques que anirà tractant i aprofundint al llarg del llibre. Feu-ne un resseguiment i aventureu hipòtesis de cap a on anirà la trama. Completeu el quadre seguint l'exemple:

Exemple:

<i>Tema</i>	<i>Hipòtesi de continuació</i>
Angoixa del protagonista per la seva propera execució.	Ens exposarà com s'enfronta a la mort: pors, angoixes, pensaments...
Motiu de l'empresonament i sentència de mort.	Explicació detallada dels fets que l'han dut a aquest final.

<i>Tema</i>	<i>Hipòtesi de continuació</i>
Rerefons: conflicte polític (absolutistes i liberals)	

3. Apareixen, ja de bon començament, alguns personatges relacionats amb la història i amb el protagonista. Repasseu la llista següent i indiqueu quina relació tenen amb Anjub, el protagonista:

- mossèn Joan:
- el jutge:
- el botxí:
- Maria del mas del Xop:
- la mare:
- l'oncle Felip:
- Manelet del Pèl:

4. Per la data de la carta, ens adonem que l'obra se situa a la primera meitat del segle XIX. Què passava a Catalunya, des del punt de vista històric, en aquella època? Busqueu el context històric dels fets que es narren a *Anjub*.

5. Des del principi de l'obra ja sabem d'on és el protagonista; ens ho diu clarament. A banda d'aquest fet, podem saber que no és de Barcelona o de Mallorca, per exemple, pel tipus de llengua que utilitza. El dialecte que usa correspon a una varietat de l'occidental. Indiqueu algunes de les característiques d'aquest parlar que heu observat a lectura. (Us recomanem que consulteu algun manual sobre dialectologia, com ara *Els parlars catalans*, de Joan Veny, per exemple.)

6. Els trets principals de la filosofia del maniqueisme són l'afirmació que tot el que existeix deriva de dues forces contraposades i irreconciliables, el bé i el mal, i que la lluita entre el bé i el mal serà eterna. D'aquesta filosofia se'n deriva la divisió entre persones bones i dolentes sense matisos.

- a) Llegiu atentament el paràgraf on Anjub fa una exposició molt interessant del que pensa sobre la divisió entre el bé i el mal (el paràgraf que comença amb *Quan me poso a pensar* i que acaba amb *també som així de distrets*).

- b) Reflexioneu sobre aquest tema i decanteu-vos cap a la postura maniqueïsta, cap a la del personatge o cap a alguna altra d'alternativa, raonant el vostre posicionament.
- c) Escriviu aquests pensaments iniciant l'escrit a l'estil de l'autor: *Quan em poso a pensar...*

7. Al primer capítol hi ha una referència important a un llibre: la *Iliada*. Busqueu informació sobre aquesta obra:

<i>Autor</i>	
<i>Època</i>	
<i>Contingut</i>	

8. *Anjub* és una novel·la epistolar, és a dir, elaborada com un conjunt correlatiu de cartes, encara que per la seva estructura ens recorda un diari personal. Escriviu una carta, d'entre una i dues pàgines d'extensió, a l'estil d'Andreu Carranza. Plantegeu-vos aquests aspectes, abans de començar-la:

- qui serà el receptor;
- què li confessareu;
- en quina data i context la situareu;
- quin dialecte voldreu reflectir; amb quines paraules i expressions.

9. A banda de ser el cognom del protagonista, *anjub* és la forma dialectal de la paraula *aljub*:

- a) Si no en coneixeu el significat, busqueu-lo en el *Diccionari general de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans.
- b) Busqueu l'ètim d'aquesta paraula.
- c) A partir de la llista d'alumnes de la vostra classe, plantegeu-vos quins cognoms tenen significat i en quina llengua, i quina etimologia tenen.

4. ACTIVITAT DE SÍNTESE

1. Ara que heu arribat al final del treball i que heu aprofundit en molts aspectes relacionats amb el món dels bandolers, esteu en condicions de plantejar-vos una sèrie de qüestions generals sobre el tema. Distribuiu-vos per grups i prepareu arguments referits a les qüestions que us plantegem:

- a) Com ha variat el vostre concepte sobre bandolerisme i bandolers després d'haver llegit el llibre o els llibres i haver treballat el dossier?
- b) Considereu que continua existint alguna tipologia de bandolerisme en l'actualitat? Quina? En què us baseu per fer les vostres apreciacions?
- c) Dins del panorama mundial, ¿quins personatges reals o ficticis, de l'actualitat o de la història recent, podrien considerar-se bandolers?

Suggeriments per al debat:

- Designeu un moderador.
- Nomeneu un portaveu per grup.
- Respecteu els torns de paraula.
- Sigueu respectuosos amb l'opinió dels altres.
- Preneu notes de les idees que vulgueu rebatre de les intervencions d'altri.
- Intenteu exposar de manera clara i ordenada els vostres raonaments.
- Elaboreu un document de conclusions a partir de les aportacions dels grups.

BIBLIOGRAFIA

- AADD. *Jaume Cabré. L'escriptor del mes, gener de 1993*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura & Institució de les Lletres Catalanes, 1993.
- AADD. *Miscel·lània. Homenatge a Josep Vallverdú*. Lleida: Edicions de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, 1987.
- ALCOBERRO, A. *La revolució de 1640. Els segles XVI i XVII a Catalunya*. Barcelona: Graó, 1993.
- ALCOBERRO, A. «De la literatura a la història, i a l'inrevés». *Escola catalana* [Barcelona] (octubre 2001), núm. 383, p. 25-27.
- ALCOBERRO, A.; VIDAL, J. *Corpus de sang. 350 aniversari*. Dossier didàctic. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Departament d'Ensenyament, 1990 [edició no venal].
- AMADES, J. *Les millors llegendes populars*. Barcelona: Selecta, 1978.
- ARITZETA, M. *Diccionari de termes literaris*. Barcelona: Edicions 62, 1996.
- AULET, J. «Cabré i el sentit del seu món literari». *Serra d'Or* [Barcelona] (febrer 2000) núm. 482, p. 46-50.
- BALAGUER, V. *Don Juan de Serrallonga* (2 volums). Barcelona: Curial, 1988.
- BAQUÉ, C. *Bandoler, bandoler. Crèdit variable interdisciplinari*. Vic: Eumo, 1997.
- BORRELL, J. *Escriptors contemporanis de Ponent*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1984.
- BROCH, A. «L'obra narrativa de Jaume Cabré», dins *Forma i idea en la literatura contemporània*. Barcelona: Edicions 62, 1993, p. 101-136.
- CABRÉ, J. *Galceran, l'heroi de la guerra negra*. Barcelona: Columna, 1993.
- CABRÉ, J. *El sentit de la ficció*. Barcelona: Proa, 1999.
- CARRANZA, A. *Anjub. Confessions d'un bandoler*. Barcelona: Edicions 62, 2000.
- CASTILLO, D. «Entrevista. Jaume Cabré». *Avui*, suplement de Sant Jordi [Barcelona] (23-4-1996), p. 9-10.
- CERDÀ, M. [et al.]. «Jaume Cabré», dins *Itineraris de lectura 1*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institució de les Lletres catalanes, 1997, p. 25-41 [edició no venal].
- CIÉRCOLES, M. «Entrevista. Jaume Cabré». *Avui*, suplement de cultura [Barcelona] (14-4-1999), p. 10-11.
- CÒNSUL, I. «Jaume Cabré. Itinerari i perfil d'un narrador». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 28-29.
- CRUANYES, J. *Història de Catalunya*. Barcelona: Teide, 1989.
- FERRANDO, A. «Entrevista a Josep Vallverdú». *Escola catalana* [Barcelona] (juliol-agost-setembre 1990), núm. 270-271-272, p. 16-18.
- FORCADELL, C.; VERNETTA, X. *El món literari de 'Senyoria'. El Gust per la Lectura, curs 1994-1995*. Dossier didàctic. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Departament d'Ensenyament, 1995, p. 9-15 [edició no venal].
- FUSTER, J. *Obres completes/5: Literatura i llegenda*. Barcelona: Edicions 62, 1977.

- GARCIA CÀRCEL, R. [et al.] «Dossier: el bandolerisme». *L'Avenç* [Barcelona] (maig 1985), núm. 82, p. 28-58.
- GORT, E.; PALOMAR, S. *Pirates i bandolers. Una aproximació des de la història i el folklore*. Reus: Ajuntament de Reus, 1985.
- Gran Enciclopèdia Catalana* (25 volums). Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999.
- Gran Larousse Català* (11 volums). Barcelona: Edicions 62 & Península, 1997.
- HOBBSAWM, E. J. *Bandidos*. Barcelona: Crítica, 2001.
- MARTÍ, J.; RASPALL, J. *Diccionari de locucions i de frases fetes*. Barcelona: Edicions 62, 1984.
- MESTRE I CAMPI, J. [dir.] *Cronologia d'història del món*. Barcelona: Edicions 62, 1999.
- MILÀ I FONTANALS, M. [ed.] *Romancer català*. Barcelona: Edicions 62 & «la Caixa», 1980. (Les millors obres de la literatura catalana; 47)
- REGLÀ, J. *Joan Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler*. Barcelona: Aedos, 1961.
- REGLÀ, J. *El bandolerisme català del Barroc*. Barcelona: Edicions 62, 1966.
- REGLÀ, J. *Bandolers, pirates i hugonots a la Catalunya del segle XVI*. Barcelona: Selecta, 1969.
- ROSSICH, A. *Francesc Vicent Garcia. Història i mite del Rector de Vallfogona*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- SABATÉ I ALENTORN, J. *Bandolers, llops i vents al Priorat*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 2000.
- SALES, N. *Senyors bandolers, miquelets i botiflers*. Barcelona: Empúries, 1984 .
- SALES, N. «¿Existí un bandolerisme català del Barroc?», *L'Avenç* [Barcelona] (maig 1987) núm. 104, Barcelona, p. 56-62.
- SALES, N. «Els segles de la decadència: XVI-XVIII», dins VILAR, P. [dir.] *Història de Catalunya, IV*. Barcelona: Edicions 62, 1989.
- SANTACANA, J. «Galceran, l'heroi de la guerra negra. Jaume Cabré», dins TREPAT, C.-A [coord.] *Guia de lectura. Les millors novel·les de la nostra història*. Barcelona: Proa, 1999, p. 93-102.
- SORRIBAS, S. *Els bandolers als segles XVI i XVII*. Barcelona: Barcanova, 1990.
- SOTORRA, A. «Entrevista. Josep Vallverdú». *Avui*, suplement de cultura [Barcelona] (5-5-1990).
- TORRES, X. *Nyerros i cadells: Bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*. Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema, 1993.
- TRIADÚ, J. «Pròleg» a VALLVERDÚ, J. *Rovelló*. Barcelona: La Galera, 1969.
- TRIBÓ, G. *Perot Rocaguinarda. Bandoler del segle XVII*. Barcelona: Graó, 1984.
- VALLVERDÚ, J. *De Morera i Galícia a Guillem Viladot*. Lleida: Dilagro, 1980.
- VALLVERDÚ, J. *Bernat i els bandolers*. Barcelona: La Galera, 1998.
- VILA, M. A. *Les migracions i Catalunya*. Barcelona: Edicions El Llamp, 1984.

Cinema i vídeo

Corpus de sang (1983), de Jordi Feliu (12 min.). Producció: Fundació Serveis de Cultura Popular. Realització: Institut de Cinema Català. Guió: Oriol Vergés.

Don Juan de Serrallonga (1948), de Ricard Gascón (90 min.). Producció: Pecsà [traducció catalana de 1985].

Vida i mort de bandoler (1987), d'A. Alcoberro, R. Ballesté, C. M. Blanc i J. M. Pérez (17 min.). Producció: Programa de Mitjans Audiovisuals del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Internet

Cerdà, M. [*et al.*]: <http://www.escriptors.com/autors/cabrej/index.html>.

Gual, X.: <http://www.escriptors.com/autors/vallverduj/index.html>.

ANNEXOS

ANNEX 1. Entrevista amb Jaume Cabré (per C. Forcadell i X. Vernetta)

1. Què t'agrada que els lectors coneguin de tu?

Els llibres que faig. Jo prefereixo restar al marge i que els lectors coneguin els llibres; penso que és la pretensió de qualsevol persona que escriu.

2. Ets uns dels pocs autors catalans que poden viure de la literatura?

No és cert que visqui de la literatura. Jo visc d'escriure, que no és el mateix. Una cosa és viure dels drets d'autor de les novel·les i una altra, viure d'escriure.

Jo em mantinc en el que sempre he dit, que, si no escrius en anglès, viure dels drets d'autor és impossible. Evidentment hi ha excepcions, com García Márquez en castellà o Eco en italià, però la majoria d'escriptors a més de les novel·les fan periodisme, o guionatge, que és el que faig jo, o són a l'ensenyament, o fan altres coses. Per tant, si que puc dir que visc d'escriure, però no estrictament que visc de la literatura.

3. Quan vas canviar l'ensenyament pel guionatge?

Va ser una cosa paulatina. Vaig començar a col·laborar amb en Joaquim M. Puyal l'any 85, amb el *Vostè jutja*. Llavors, durant un parell d'anys vaig alternar la feina de guionatge amb la de l'ensenyament, però va arribar un moment que havia de prendre una decisió, malgrat que aquell encara era per a mi un moment d'aprenentatge en la feina de fer guions.

4. Cal ser feliç quan s'escriu, com vas dir en una entrevista anterior?

No sé si ho vaig dir d'aquesta manera. L'obligació de la felicitat és una arrogància. Suposo que volia dir que quan escrius t'ho has de passar bé. Escriure és molt cansat, fins i tot físicament cansat. La gràcia és que t'agradi el que fas. Si t'estàs avorrint, això vol dir que el material que tens entre mans no és vàlid. Perquè si tu t'avorreixes, imagina't algú que no hi està implicat com tu. L'escriptor ha d'estar sempre en tensió positiva amb allò que té al davant.

5. «Els nostres novel·listes tenen una mitjana de qualitat comparable a les altres novel·les europees. No ha d'haver-hi cap complex d'inferioritat.» Això ho deies l'any 1984, encara ho penses?

En totes les literatures hi ha de tot. Si et fixes en les bones novel·les que apareixen cada any en francès, o en italià, arribes a la conclusió que tampoc no n'hi ha tantes.

Potser en aquests moments, pel que jo conec, és l'anglès la llengua on la proporció de bones novel·les és més alta. Doncs bé, fent números, si en català surt una bona novel·la a l'any i en anglès en surten quinze, la proporció no està gens malament, perquè ells son cent vegades més gent, amb cultures desenvolupades en llibertat.

Moltes vegades anem a parar a un sentiment d'inferioritat. Diem que no fem res i el cert és que nosaltres som quatre gats i és lògic que el que produïm estigui d'acord amb aquesta quantitat: quatre gats.

6. Tu has estat traduït a d'altres llengües. Creus que la traducció és la solució perquè els escriptors catalans puguin viure dels drets d'autor?

Jo suposo que no. La base és que et llegeixi la gent per a la qual escrius, que en una primera visió és la comunitat lingüística a la qual pertanyes. L'escriptor és l'artista que està

més lligat a una comunitat lingüística concreta, perquè el material que fa servir és la llengua. Per tant, és bàsic que en aquesta comunitat sigui llegit, no que sigui acceptat o que tingui èxit, sinó llegit.

Ara bé, un escriptor escriu per a tothom i la traducció és necessària per rebentar les fronteres lingüístiques. En pintura no cal fer-ho, en música només cal quan la música va acompanyada de text, però en literatura sempre cal i com més novel·les es tradueixin millor. Millor per al conjunt de la literatura de qualsevol país.

7. Consideres la teva obra com un joc d'interrelacions o hi ha narracions que no tenen res a veure amb la resta?

Quan em poso a fer una novel·la penso només en aquella novel·la, però sense adonar-me'n va sortint tot el que he escrit i a la llarga tot es va interrelacionant. Per exemple, en fer *La teranyina*, *Fra Junoy* i *Llibre de preludis*, que formen el cicle de Feixes; la idea d'unitat la vaig tenir quan ja hi havia molta feina feta.

Fent *Senyoria* el món de Feixes el tinc present i hi torno de manera lateral; no és un propòsit premeditat, però a la llarga sempre resulta que hi ha aquesta interrelació.

També hi ha una altra cosa curiosa en el conjunt de la meva obra, i és que, sense voler-ho i no en aquest ordre, he escrit una novel·la ambientada al segle XVIII (*La història que en Roc Pons no coneixia*); *Senyoria*, que passa a finals del XVIII; *Galceran, l'heroi de la guerra negra*, que passa a mitjans del XIX; després, *La teranyina*, situada a començaments del XX; *Fra Junoy*, que passa al cap de cinc anys, i *Llibre de preludis*, al cap de cinc anys més. I ara estic fent una novel·la que esta ambientada en l'actualitat. Sense adonar-me'n, he fet un ventall des del començament del segle XVIII fins ara. Potser sembla que he agafat des del segle XVIII i he començat a novel·lar, però no ho he anat fent així ni tenia aquesta intenció.

8. Tant el cicle de Feixes com *Senyoria* estan ambientades en el passat històric. Per què tens aquesta preferència?

No us ho sabria dir. En el cas de *Senyoria* la intenció inicial era que fos una novel·la ambientada en l'actualitat i un bon dia vaig retrocedir al segle XVIII per una qüestió molt anecdòtica. Jo havia estat, potser un any, treballant amb un personatge que era un jutge, i aquest jutge tenia un retrat d'un avantpassat seu penjat al despatx. Em va agradar tant el retrat que vaig convertir el senyor del retrat en el protagonista i això em va obligar a situar la novel·la al segle XVIII.

9. La documentació històrica de les teves obres és força exacta. Com treballes aquest aspecte?

El que intento sempre és posar-me en la pell de la gent d'aquesta època. Aleshores llegeixo llibres que em situïn a l'època, també la literatura de l'època i, si cal, documentació concreta. Tot això deixo que vagi quedant com un sediment dintre meu i, en escriure, intento que tota la documentació s'imbriqui en la vida, que és la novel·la. En aquest món algunes coses tindran importància i d'altres es donaran per sobreenteses; l'important és que hi hagi una coherència en tot plegat.

La coherència et ve donada pel seny. Per exemple, a *Senyoria*: és evident que al segle XVIII no hi havia carrers asfaltats; tot just es començava a utilitzar, en alguns llocs, l'empedrat. Aleshores si plou, hi ha fang; per tant el fang ha de sortir, si plou. I si no plou han de sortir les roderes dels carros, amb el fang sec. És a dir, que has d'ajuntar documentació amb

sentit comú i donar-hi una lògica narrativa. I, sobretot, no donar-li importància, sinó posar-ho tot d'una manera natural.

[...]

13. Parles dels teus personatges com si hi convisquessis.

Sí, és clar. Per això trigo molt a fer una novel·la. Jo no penso un argument i, tot seguit, l'escric; sinó que m'agrada crear un personatge i després pensar que pot ser, on pot viure, per on pot anar. I això requereix temps i fa que estiguis molt de temps amb aquest personatge. El vas estimant, el vas coneixent.

Jo no tinc pressa a escriure una novel·la; el cas es que acabi allò que vull fer. I com que inicialment tampoc no sé què vull fer, durant aquest període més que anar escrivint la novel·la, la vaig vivint, amb els seus personatges. Ho trobo més divertit.

[...]

15. A *Senyoria* hi ha alguns personatges, com en Jacint Dalmasas, que són força versemblants, malgrat que siguin de ficció. Com construeixes un perfil tan creïble?

Amb aquest personatge em va passar una cosa curiosa. Un senyor que anava de savi em va dir: «Ah! Has posat una citació d'en Jacint Dalmasas. I d'on has tret el llibre?» Aquell senyor s'havia cregut que era un personatge real.

En Jacint Dalmasas és un personatge que se't fa necessari; llavors vas buscant la manera de construir-lo, de veure qui és, com ha de ser, com ha de reaccionar, què ha de saber.

Els personatges són els motors de l'obra, com també ho són l'estil i la reflexió, però els personatges són un altre element de creació. Han d'actuar dins de la novel·la i, per tant, han de tenir vida pròpia. No pot ser que es limitin a fer de frontó del protagonista.

És important que el lector senti que darrere de cada personatge hi ha una altra novel·la. Si poguéssim fer el somni de Pedroló, o de Vargas Llosa (una novel·la d'infinites pàgines) també es podria explicar la novel·la d'aquest personatge secundari; però com que la novel·la ha de ser finita jo em limito a explicar dues cosetes d'aquest personatge, perquè el lector sàpiga que hi ha novel·la, però que no la puc desenvolupar.

[...]

17. A totes les teves obres fas servir personatges reals combinats amb els de ficció. Ho fas només per aconseguir més versemblança o perquè et sents atret per aquests personatges històrics?

Com a lector em trobo que, quan llegeixo una novel·la que passa a l'època en què visc, les referències reals difícilment em convencen. En especial els personatges, no els acabo d'entendre. Llavors em faig la reflexió: no els acabo d'entendre perquè jo conec alguna cosa d'aquest personatge i me n'he fet una altra idea.

Amb un personatge històric, en canvi, la idea que tenim tots és la mateixa, perquè només ens podem basar en la documentació que tenim a l'abast. Això fa que el retrat que en faci un novel·lista pugui ser més acceptable, de forma intuïtiva, per a tothom.

Respecte als personatges reals, els poso perquè, havent-hi aquesta distància en el temps, els pots fer formar part de l'engranatge de la novel·la. De la mateixa manera que fas servir una època i un vestuari, o un tipus de perruca, pots fer servir un senyor que existia en aquella època. A mes, dóna una patina de versemblança, i és un petit joc que forma part de la novel·la.

[...]

19. Trigues molt a escriure una novel·la?

Sí, perquè m'agrada pair-la. M'horroritza veure una novel·la impresa i penedir-me'n. És normal que, passat un temps, pensis que un material el treballaries d'una altra manera, però el que no m'agradaria és haver de repudiar alguna cosa publicada.

Sempre et fas una visió ideal d'allò que vols fer i mai no hi arribes, però sempre hi ha un moment que honestament penso que he escrit el que volia fer. Llavors és quan dono la novel·la per tancada. Per tant, no puc preveure un termini de temps o un límit de pàgines. A mi em deixa perplex que algú pugui preveure quan acabarà una novel·la o quina extensió tindrà. Trobo que qui diu això o té una gran clarividència o fa una feina molt mecànica.

Quan em poso a escriure vaig fent molt de tempteig i, en un primer moment, no sé si vaig a fer un conte o una novel·la. La feina primera és treballar amb el material que tens i buscar allò que el mateix material et va suggerint. I com que mai no em poso límits pot ser que trigui un any o cinc. Amb *Fra Junoy* hi vaig estar sis anys; amb *Senyoria*, cinc i amb la que treballo ara en porto tres. [...]

20. I com serà aquesta propera novel·la?

[...] Jo no faig novel·la construint primer un argument i cenyint-me a un esquema previ, sinó que inicio un procés de vivència i d'intuïció que més tard racionalitzo. Vaig racionalitzant fragments que em situen a poc a poc en el conjunt. Molts diuen que quan comences una novel·la ja has de saber com acaba. Jo només quan porto un parell d'anys treballant-hi sí que sé com vull que acabi, i encara pot ser que variï.

Només quan he treballat molt en una novel·la i tinc centenars de pàgines fetes, penso quina estructura li dono. Tot aquest món que he obert i on he estat vivint, com l'explico i com el tanco. En aquest moment apareixen els processos racionalitzadors que em permeten acabar la novel·la, però abans prefereixo que cada cosa vagi per lliure i que em sorprengui. Ja ho sé, que és un sistema poc industrial, però és la meva manera de fer.

C. Forcadell i X. Vernetta, *El món literari de 'Senyoria'* (p. 9-15)

ANNEX 2. «De la literatura a la història, i a l'inrevés» (A. Alcoberro)

Els trajectes entre literatura i història són diversos, plurals i fins i tot contradictoris. Alguns assenyalen una ruta de llargues dimensions, amb nombroses marrades i aturades duradores. D'altres proposen dreceres, més o menys agosarades. En aquest article ens centrarem en dues vies força convencionals i una altra de més innovadora: la literatura com a font històrica, la novel·la històrica i la història com a narrativa.

La literatura com a font històrica

És evident que la primera raó de ser de la literatura és la ficció, és a dir, la no-veritat. Quan l'escriptor de ficció inicia una obra es proposa, en primer lloc, explicar una «història», és a dir, un argument. Si és ambiciós —i tots els escriptors ho som, poc o molt—, és probable, tanmateix, que pretengui reflexionar sobre la natura humana, és a dir, sobre aquells trets que expressen la unitat i la pluralitat del llinatge humà —com l'amor, l'odi, l'afany de poder, etc.—, entesa en un pla universal i atemporal, mes enllà per tant dels condicionaments espai-temps. Les obres mestres són universals en la mesura que poden ser llegides per —i poden captivar— diverses generacions, i gent ubicada en espais geogràfics i culturals molt diversos.

Però la literatura —i en particular la novel·la— també té algunes servituds. La primera és la versemblança, és a dir, la necessitat de dotar-se d'una aparença de veritat —cosa que vol dir que els personatges, l'acció, etc., s'han de moure dins les coordenades del món on han estat situats. Versemblança no vol dir, doncs, realisme: una novel·la de ciència-ficció pot ser perfectament versemblant (en la mesura que allò que s'hi esdevé encaixa en les regles del joc del món on s'ubica). La versemblança és, doncs, la primera condició perquè la ficció literària (la mentida que ha de ser llegida en clau de veritat) funcioni.

Però el camp de reflexió de l'historiador és un altre: destriar si, mes enllà de la petita o gran mentida que és cada obra literària, aquesta inclou una gran veritat —o un cúmul de petites veritats. No té sentit, per exemple, buscar en les obres literàries d'una determinada època una descripció minuciosa d'esdeveniments reals, o un seguit de dades o de dates precises. En tots aquests camps, hi ha altres fonts més fiables a resseguir. Però la literatura ens pot donar altres informacions, tant o més preuades:

a) la literatura és testimoni del seu temps. Ens descriu aspectes rellevants de la vida quotidiana de les persones, de la cultura material, dels àmbits de sociabilitat i de la vida privada. I això per als diversos grups socials, però també per als gèneres. Cap altra font apareix com a tan privilegiada per a la reconstrucció de la història de les dones;

b) la literatura és producte del seu temps. Ens informa de la percepció que es té de la pròpia societat, dels valors predominants o minoritaris, de les ortodòxies i heterodòxies, de les cosmovisions col·lectives i dels somnis i angoixes personals;

c) però la literatura —sobretot les obres mestres— és també factor d'història. En la mesura que és llegida per generacions diverses, contribueix a crear conceptes i mites, a forjar i difondre idees noves, a generar identitats i antagonismes. En aquest sentit, la literatura també crea història; o, dit a la manera d'Oscar Wilde, la realitat pot imitar l'art.

El primer camp genera un ampli interès des de la història social. El segon ha donat lloc a allò que sovint anomenem «història de les mentalitats». El tercer correspon pròpiament a la història del pensament i de la cultura.

La novel·la històrica

En les èpoques de forts canvis socials es genera una gran inquietud per reconstruir el passat —encara que sigui un passat inexistent, una mena de «paradís perdut» generat des de la nostàlgia i amb grans dosis d'idealització. Així, el sorgiment de la novel·la històrica —amb els Dumas, Scott, Hugo, Manzoni, Stendhal, etc.— correspon cronològicament al moment de triomf de la societat burgesa i industrial. És molt probable que el món d'avui —globalització, Internet, robòtica, enginyeria genètica— visqui, per un motiu similar, una nova revifalla de la novel·la històrica.

Les preferències lectores per la novel·la històrica respecte a la divulgació històrica pròpiament dita poden obeir a raons diverses: se'ns parla de persones (personatges) individuals; el narrador utilitza l'empatia per entrar en els seus pensaments més íntims, fins i tot aquells que l'historiador mai no podria precisar; la construcció de la versemblança i la descripció detallada dels ambients permeten dotar els relats d'una sensació de realisme superior a la del discurs històric; el pes de la ficció i les llicències literàries poden arrodonir un discurs narratiu vibrant...

Però la novel·la històrica es mou entre dos pols perillosos. A un extrem, el didacticisme, el pes excessiu de la història en majúscules, que porta inevitablement a la història novel·lada —és a dir, a una mena d'història deixatada, sense tremp literari. A l'altre, una excessiva alegria creadora, que cau sisplau per força en l'error històric i en l'anacronisme.

La novel·la històrica pot ser un bon terreny per introduir-se en la història pròpiament dita. Sempre que compleixi dues condicions: per part de l'autor, un mínim rigor de documentació; per part del lector, un cert distanciament, propi de qui sap que està llegint ficció. En cap cas la novel·la històrica no hauria de ser llegida com un llibre de text o manual històric.

La història com a narrativa

L'enfonsament dels paradigmes històrics dominants fins fa tot just un parell de dècades ha dut a allò que Lawrence Stone ha anomenat «la història com a narrativa». En poden ser exemples emblemàtics obres com *El retorn de Martin Guerre* de Natalie Davis, *El formatge i els cucs* de Carlos Ginzburg o, a casa nostra, *El cavaller i l'alcvota* de Jaume Riera i Sans i *Ricard Guillem, un somni per a Barcelona* de José Enrique Ruiz-Domènec. Entre els elements comuns a aquestes obres podríem esmentar: el desig de construir una microhistòria, arrelada, però, en una història més general, o macrohistòria; l'interès per la «gent comuna», per descriure amb detall allò quotidià i per expressar les opinions i les mentalitats de les classes subalternes; l'ús de documentació judicial, que permet reconstruir casos excepcionals, o si més no percebuts com a tals per la seva societat o per les elits; i una voluntat literària, present en l'estructura del text i en el discurs textual.

La història com a narrativa no és una alternativa global a la història diguem-ne clàssica, ni tampoc pot ser una competència genèrica a la novel·la històrica. Però apareix com un nou gènere, que ha donat lloc a alguns productes de gran interès.

El binomi literatura-història no es tanca, però, amb aquests tres models. Com ja hem assenyalat, ofereix moltes més possibilitats. I el que és tan o més important: la història i la literatura ja no s'esguarden mútuament com a enemigues, sinó com a àmbits capaços de generar múltiples coincidències, complicitats i complementarietats. I que duri...

A. Alcoberro, *Escola catalana*, núm. 383 (p. 25-27)

ANNEX 3. «Las mujeres y el bandolerismo» (E. Hobsbawm)

Como los bandidos son muy mujeriegos, y tanto su orgullo como su misma calidad de bandidos requieren semejantes manifestaciones de virilidad, el papel más frecuente de las mujeres en el bandolerismo es el de amantes. Los bandidos antisociales pueden complementar sus apetitos sexuales con la violación que, en determinadas circunstancias, garantiza el silencio de las víctimas. («Nos dijeron que nos hacían eso para que la vergüenza nos impidiera hablar y para demostrar lo que eran capaces de hacer», dijo una joven colombiana al incorporarse a una partida de guerrilleros.)⁵ No obstante, ya dijo Maquiavelo hace mucho tiempo que tener tratos con mujeres es un buen medio de hacerse impopular, y los bandidos que dependen del apoyo o de la convivencia de las gentes deben poner coto a sus instintos. En la banda de Lampião era norma que las mujeres no debían ser violadas jamás («excepto por buenas razones», o sea, como castigo, venganza y propósito de aterrorizar). Las guerrillas campesinas políticas aplican este principio con el mayor rigor: «Un guerrillero que viola a una mujer, a cualquier mujer, se enfrenta ante un consejo de guerra». Pero tanto entre bandidos como entre guerrilleros, «si se trata de algo natural, si la mujer está de acuerdo, entonces no hay problema».⁶

Es un hecho característico que los bandoleros visiten a sus amantes, lo que facilita la poliginia *de facto*. No son infrecuentes los casos de mujeres que comparten la vida errante de los bandoleros, aunque probablemente son muy pocas las bandas que permiten esta práctica de modo sistemático. La mujer de Lampião parece haber sido el único caso conocido en el noreste del Brasil. Aun así, cuando los hombres parten para una expedición especialmente larga y peligrosa prefieren dejar a sus mujeres, con frecuencia en contra de su voluntad, ya que su presencia podría inhibir sus aventuras amorosas casuales «irrespetuosas para la compañera regular».⁷

Las mujeres de una banda rara vez van más allá de su aceptado papel sexual. No llevan armas de fuego y normalmente no toman parte en la pelea. Maria Bonita, la mujer de Lampião, bordaba, cosía, cocinaba, cantaba, bailaba y daba a luz entre la manigua... Era feliz con seguir a su marido. Cuando hacía falta, tomaba parte en la pelea, pero, por lo general, se contentaba con el papel de espectadora, gritando a su marido que no se arriesgase demasiado.⁸ Sin embargo, Dadá, la mujer de su lugarteniente Corisco, tenía mucho de lady Macbeth y muy bien podría haber capitaneado una banda.

Hay obvios inconvenientes en tener en una banda de hombres lo que suele ser prácticamente siempre una pequeña minoría de mujeres. Puede minimizar estos inconvenientes la presencia de un jefe temible, o bien, en grupos con la elevada conciencia política de las guerrillas rurales, la disciplinada moralidad de la causa. Ésta puede ser la razón principal que explique la reticencia de los bandidos a llevar con ellos a sus mujeres o a tener trato con las prisioneras. No hay nada que socave más la solidaridad de grupo que la rivalidad sexual.

El segundo papel, menos conocido, de la mujer dentro del bandolerismo es el de colaboradora y enlace con el mundo exterior. Hay que suponer que la mayoría ayuda a sus parientes, maridos o amantes. No hace falta añadir gran cosa más sobre esto.

Un tercer papel es precisamente el de bandoleras mismas. Pocas mujeres son luchadoras activas, pero en las baladas de los haiduks balcanos (véase el capítulo 6)⁹ se relatan

⁵ *Diario de un guerrillero latinoamericano*, Montevideo, 1968, p. 60

⁶ *Ibid.*, pp. 60-61

⁷ M. I. P. de Queiroz, *op. cit.*, p. 179.

⁸ *Ibid.*, p. 183.

⁹ C. J. Jirecek, *op. cit.*, p. 476.

suficientes casos como para hacernos sospechar que son, cuando menos en ciertas partes del mundo, un fenómeno reconocido. En el departamento peruano de Piura, por ejemplo, se dieron algunos de estos casos durante el período 1917-1937, incluidas algunas capitanas de bandidos; sobre todo, Rosa Palma, de Chulucanas, de quien se cuenta llegó a ganarse el respeto del formidable Froilán Alama, el caudillo más famoso de su época; la lesbiana Rosa Ruirías, de Morropón, una comunidad notablemente combativa, y Bárbara Ramos, hermana de dos bandidos y compañera de otro, de la hacienda Huapalas.¹⁰

Estas mujeres tenían bien ganada fama de amazonas, tiradoras certeras y bravías. Sólo su sexo las distinguía de los otros bandidos.

En Andalucía podemos encontrar huellas de este fenómeno. Allí tales mujeres-bandidos no sólo están documentadas (como, por ejemplo, en el siglo XIX Torralba, de Lucena [que vestía ropas masculinas] y María Márquez Zafra [La Marimacho], sino que como serranas ocupan un lugar especial en la leyenda de los bandoleros.¹¹ La serrana arquetipo se pone fuera de la ley en general y como venganza contra los hombres en particular porque ha sido «deshonrada», o sea, desflorada. No cabe duda de que semejante reacción ante el deshonor es relativamente más rara entre las mujeres que entre los hombres, pero a las más acérrimas militantes de la liberación de la mujer les halagará saber que tal reacción se da incluso en las sociedades tradicionales. No obstante, como tantos otros aspectos del bandolerismo, esta cuestión necesita ser investigada más a fondo.

E. Hobsbawm, *Bandidos* («Apéndice A»)

---

¹⁰ Zapata Cesti, *op. cit.*, pp. 205-206. Nada se sabe de su suerte ni aparecen en la lista de bandidos detenidos y muertos en esta zona (en R. Merino Arana, *op. cit.*), si bien en esta lista aparecen los nombres de algunas otras mujeres.

¹¹ Julio Caro Baroja trata esta cuestión: *op. cit.*, pp. 389-390.

ANNEX 4. «Nyerros i cadells» (J. Amades)

La dama del castell de Nyer i la de la Torre d'Arança a Bellver de Cerdanya eren germanes i totes dues estaven en estat alhora. Heus ací que hi havia dues germanes molt pobres; tant, que es veien obligades a viure de la capta i havien d'anar per portes. I s'escaigué que totes dues també estaven gràvides al mateix temps que les senyores referides.

Un mateix dia cru d'hivern, sense saber-ho l'una de l'altra, les dues germanes captaires van trucar a la porta del castell de Nyer l'una i de la torre d'Arança l'altra i van parlar la mà en demanda de caritat. Com si s'ho haguessin dit, les dues dames, en veure l'estat de les pidolaires, les van aporrinar i els varen dir que si no tenien per menjar i havien de captar no havien de posar fills al món. Les dues mendicants, en sentir aquestes paraules, romperen en grans plors i, desesperades, van maleir les dames que les havien ultratjades. La que va trucar a la porta del castell de Nyer va desitjar a la castellana que infantés set garrins en lloc d'un infant, i la seva germana, en maleir la dama de la torre d'Arança, li desitjà que donés a llum set cadells. Ambdues dames se les van treure del davant amb grans rialles i a empentes.

Passat el temps corresponent, les quatre dones es van sentir ferides de mal d'infant el mateix dia. La de Nyer va tenir set infants mig garrins mig persones; la dama d'Arança, set nois també mig cadells; les dues germanes captaires infantaren cada una un minyó com una rosa. Les dues dames van morir de pena i de vergonya en veure's mares d'aquella fillada mig bèsties mig persones.

Els catorze cosins, en lloc d'estimar-se i de compadir-se per la desgràcia d'uns i altres, es tenien un odi a mort i es reien els uns dels altres. Els de Nyer deien que valia més ésser garrí que cadell, puix que la carn del porc arreu és cercada i estimada, mentre que la de ca és immunda i menyspreada. Els d'Arança replicaven que s'estimaven més ésser cadells que garrins, perquè els cans, per llur lleialtat i fidelitat, arreu són considerats i estimats, mentre que els porcs a tothom fan fàstic i repugnància per bruts. I a mesura que s'anaven fent grans més s'anaven odiant, fins a arribar a formar dos grans partits anomenats l'un dels *nyerros*, que vol dir porcell o garrí, i l'altre dels *cadells* o gossets, que durant molts anys van trasbalsar tota la noblesa catalana, que formava part d'un dels dos bàndols. Els fills de les captaires es van afiliar un a cada un dels dos bàndols i de manera dissimulada posaven en joc tot llur enginy per atiar els uns contra dels altres i encendre la discòrdia entre ells.

J. Amades, *Les millors llegendes populars* (p. 264-265)

ANNEX 5. Fragment d'Anjub. Confessions d'un bandoler d'Andreu Carranza

DIVENDRES 14 DE SETEMBRE DE 1832

Alego m'arribarà l'hora cauta i només trobo consol pensant que mai no he pres partit per cap bàndol. Encabat de veure com se mataven absolutistes i liberals, en una guerra entre germans, ara ja no sé què pensar. A la primeria, reconec que me van fer més pes les idees dels que mos volien donar una Constitució. I encara que vós, mossén Joan, sou un defensor del rei absolut, i així m'ho vau ensenyar a l'abadia, crec que el nostre poble ja ha patit prou i necessita un cop de timó. Però ja s'ha vist com han anat les coses. Darrere dels liberals també s'han escudat uns nous cacics com los d'abans, que s'afanyaven a prendre tot lo que podien, fent-se seues les terres dels altres, i apropiant-se les custòdies i tresors sagrats dels convents, que no son pocs per estes vores de riu. I com que no s'hi conformaven, també havien d'oprimir el poble exigint que pagués impostos en unces. I això els va perdre. Les cases pageses prefereixen costejar l'antic delme, encara que sigui abusu, amb la part de collita que els pertoca, perquè per estes terres de moneda se'n veu poca, i ja ho diuen que d'allí on no n'hi ha no en pot rajar. Per este motiu, més que per cap altre, la majoria de pobles se van posar del costat dels amos de tota la vida que se van aixecar en insurrecció contra el nou govern que va implantar la Constitució.

Vam sortir escaldats de la guerra contra el francès, i estos anys han vingut seques mai vistes i per acabar-ho d'adobar una passa de febre groga mos ha rematat del tot, principalment lo nostre poble d'Ascó. Però totes les calamitats que s'han patit les ha portat lo diable sortit de les mateixes goles de l'infern. Vós, mossén Joan, que sou home d'església, potser me donareu la raó quan acabi d'explicar-ho tot. Però en estos dies que ha durat lo judici, i s'han presentat les proves contra mi, tots guarden la llengua i se senyen posant los ulls al cel perquè tenen una classe de temor que no podran esbargir encara que socarrin los meus ossos i encabat se rentin les mans en aigua beneita. Ningú no en sap re del cert, d'estes coses que només de mencionar-les ja porten malastrugança.

Plana damunt del riu una ombra de gebre que fa feredat. Aquelles mortaldats d'hòmens i animals que s'han vist per estes terres no poden ser obra humana, ni de cap exèrcit o partida de bandolers per més sanguinaris que se tornin.

I dient això tampoc me vull treure les culpes. Però vull que sàpiga, mossén, que dels pecats de què ara me toca penedir-me, com ha de fer tot bon cristià, quan obrava, tampoc era conscient del mal que causava. Jove com era, me menjava el món. No vaig moure un sol dit per malícia, per política, per afany de fer-me ric o per odi; sempre he procurat nedar i guardar la roba, perquè ni a mi ni als meus hòmens mai no mos va vindre cap absolutista ni cap liberal a posar-mos lo mos a la boca quan patíem fam i portàvem lo sarró buit per estos camins plens de pols i de misèria.

Uns perdularis sense entranyes, que se van fer partidaris del rei absolut, se van encarregar de dir pestes contra naltres. Ells me van ficar el mal nom de Roba-rucs per encobrir els seus crims, i me van acusar d'atrocitats que mai no vaig fer. Així la mala fama s'escampava com una taca d'oli per tota la comarca i, mentrestant, ells anaven fent les seues malifetes. Han aprofitat l'ocasió per encolomar-me els robatoris del convent de Móra, els assassinats de capellans i les violacions de monges dels quals mai no he sentit parlar, perquè el dia i l'hora en què se van cometre era lluny, a dies de camí. No ha valgut de re que me defensés de la calúnnia.

He vist la cara de Judes que posava el jutge i he sabut que, per mes que parlés, ja estava condemnat abans de dictar la sentència. Per això he fet mutis i a la gàbia, perquè també volen netejar els robatoris que han comès los cacics dels nostres pobles emparant-se

en la revolta. Son d'aquells que tiren la pedra i amaguen la mà, encara que tinguin lo reclinatori a primera fila de missa, tant si són reialistes com si són liberals. A tots he ajudat i a tots he fet la guerra, quan m'ha convingut, i ara s'han posat d'acord per treure'm del davant. Los faig nosa perquè hi ha una pasterada que put a corrupció d'una hora lluny i la volen penjar al més desgraciat. Així se pensen que han d'aclarir els draps bruts del poble i les malvestats d'estos temps de revolució. Però el pitjor de tot, allò que me sap més greu, mossén Joan, és que volen aprofitar per acusar-me de les brutalitats que ha fet la bèstia immunda que encara ronda solta pel terme i que segurament, quan més confiats estaran, tornarà a degollar el bestiar i a matar les persones desprevingudes que viuen tot l'any al mas.

Quan me poso a pensar amb los tractes que he tingut en gents de totes les condicions i les coses que he vist en estos anys, penso que els hòmens no són ni bons ni dolents del tot. La maldat i la noblesa se troben barrejades dins del cor de l'home. Un qualsevol pagès, home de bé, acorralat per la misèria o el temor de la mort, perd los estreps i és lo pitjor dels diables. En canvi, un roí se pot convertir en un bon jan davant d'algun fet que li porti el record d'una mare, d'una dona o d'un amic. Els hòmens, per més perduts que mos tornéssim, tots som fills de mare i en un moment o altre de la vida hem sentit les pessigolletes d'una carícia que mos ha entendrit lo cor i mos ha fet nobles d'esperit. Però també he vist com al cap d'un moment, los mateixos que acabaven de penedir-se, alego tornaven a robar i a matar com si re, ofegant les bones intencions en la sang de les víctimes innocents, perquè els hòmens també som així de distrets.

Sempre hi ha una esperança i la balança, per molt carregada de pecats que estigui, se pot decantar pel cantó contrari quan hi ha penediment de veritat i renaixen los sentiments i la pietat, tal com li va passar al lladre bo que deu estar al paradís, tal com li va prometre Nostre Senyor quan estaven clavats a les creus del Calvari, i Ell, mossén Joan, mai no es va fer enrere davant d'una promesa. Al lladre bo encomano la meua ànima.

Mentre el jutge de Gandesa llegia la sentència i repetia una i altra vegada que el meu ajusticiament serà un escarment per a tots aquells que se vulguin tirar a la serra i fer vida de bandoler, he sentit ganas d'escriure el que me va passar, per donar fe i testimoni de les ventures i desventures que he viscut. Per això, quan lo botxí, que segons m'han dit vindrà de Reus, doni l'última volta al garrot que me foradarà el clatell i s'endurà l'últim alè, més que la meua execució pública, vull que sigui esta confessió per escrit on dic tota la veritat, l'exemple del que no s'ha de fer. Perquè potser d'altres hòmens, lo dia de demà, se trobaran en un carreró sense sortida, com lo que a mi me va tocar viure, i davant d'un afront o d'una traïdoria, amb lo cap calent se prendran la justícia per la seua mà.

També voldria que féssiu arribar a mans de la Maria del mas del Xop la part de l'escrit que li pertoqui. Ella viu en una partida del terme de la Pobla de Massaluca, en una finqueta d'aulivers i ametllers, entre les vores de l'aiguabarreig del Matarranya i l'Ebre. La Maria porta un fill meu a les seues entranyes. Un fill que mai no coneixerà el seu pare. Ploro més per això que per cap altra cosa. Què farà aquella pobra criatura?

Tot lo referent a la Maria i el meu fill es un secret que vull que quedi a les vostres mans, mossén Joan. Més endavant també us diré quina és la part de la fortuna, que tinc ben amagada, que els pertoca. Així com també us diré quina part donareu a les famílies dels amics que van perdre la vida al meu costat, a la meua santa mare, que sempre tinc present, perquè pugui viure en pau i sense fer feines durant la resta dels seus dies, i la part que també us deixo a vós perquè feu amb ella el que més us plagui.

No sé si se podran fer públics estos escrits, perquè hi haurà coses que diré que ofendran les animes pures, però no me'n penso callar cap, que tampoc no hi ha malícia en les meues paraules, i del que contaré us juro que no hi haurà re que escrigui per la

plasteria d'escandalitzar els hòmens de bona fe, o d'escarnir la religió. Si vós decidiu fer-ho públic, amb lo vostre consentiment, aquesta confessió podrà ser llegida per altres persones. Potser sí que abans caldrà que la vostra sàvia mà retoqui i si convé esborri i esmeni les paraules, los renecs i les situacions més indecents que me veig obligat a explicar per dir tota la veritat i perquè la meua consciència se quedi una mica assossegada. Però això només està en mans de la misericòrdia divina.

Abans d'acabar aquesta primera carta voldria donar-vos les gràcies, mossén Joan, per totes les atencions que heu tingut amb la meua santa mare que us fa de casera des que mos vam quedar solets al món. Que haguéssim fet sense vos en estos anys? I per si això encara fos poc, ahir al tardet me va enviar a la cel·la un alenada d'aire fresc. Per a mi ha sigut com una mostra més de la vostra ànima compassiva. Tot lo que sé del món, del cel o de l'infern ho he après al vostre costat o d'aquelles obres que vaig llegir a la biblioteca de l'abadia. Potser si hagués continuat instruint-me, tal com vós me recomanàveu, fent créixer les llavors que vós i els llibres va semblar dins del meu enteniment, perquè veieu que tenia una gran facilitat per a la lletra, ara no me trobaria a punt d'entregar comptes.

I sé que potser no podré rebre la vostra benedicció, però ahir al tardet, quan l'oncle Felip, l'agutzil, me va portar el plat de sopes i el pitxell d'aigua i, com aquell que no vol, me va deixar el mocador de farcell arrambat contra la paret, lo cor me va donar un bot. Una bafarada de cera, de tinta, de llibre, me va tancar l'alè, i de seguida vaig saber que aquell paquet venia de vós. No me cansaré de lloar-vos per tot lo que heu fet per mi en estos últims moments. Aquí a la cel·la passo una gran solitud. Només aconseguixo esbandir els turments quan escolto cantar el fuster Manelet del Pèl, lo meu millor amic, que esta fent lo cadafal on me passaran a garrot. Però ahir, quan vaig desfer el nus del farcell i vaig veure els lligalls amb les primeres lletres que vós me va ensenyar, els ulls me van fer pampallugues, i quan vaig agafar la ploma i el tinter que me va regalar el dia de la primera comunió, tenia un nus a la gola. No us puc explicar quina classe d'emoció vaig sentir davant d'aquelles llibretes plenes amb les cal·ligrafies de la gramàtica, les llargues oracions en llatí que vaig copiar de petit i després de més gran, quan tornava del treball. Sentia ganes de tornar a reviuir aquells moments. I quasi que ploro i tot en descobrir davall d'un feix de fulls en blanc, que són los que ara faig servir per escriure, aquell vell llibre de la *Ilíada*.

Mentre les últimes llums del dia entraven per l'escletxa de l'alta finestreta de la cel·la, vaig rellegir algunes pàgines d'esta gran obra que me fèieu copiar i que per a mi va ser la finestra de l'enteniment que se va obrir de bat a bat a la comprensió de la lletra. I els ulls de la memòria s'han despertat i m'he vist a mi mateix quan era un xiquet, recitant al vostre costat aquelles llargues llistes de noms d'herois i déus pagans, que a la primeria me semblaven tan enrevessats i, encabat, quan ja vaig ser més granat els començava a aprendre de memòria. Amb lo llibre a la mà he recordat lo dia que me va dir que me'l regalaríeu, quan fos capaç de llegir-lo i d'entendre'l, i me penso que quan estàveu a punt de donar-me'l perquè jo ja l'havia copiat, rellegit i recitat tantes vegades, lo destí mos va separar i ara, mossén Joan, heu complit la paraula donada. I en això hi veig també l'última lliçó. Una lliçó que jo tinc ben apresada perquè mai no he faltat a la paraula donada.

Quan s'ha fet fosc del tot he agafat lo llibre de la *Ilíada* i m'he adormit recordant aquells temps que ja no tornaran.

A. Carranza, *Anjub. Confessions d'un bandoler* (p. 11-16)

